

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY VA O‘RTA MAXSUS TA‘LIM VAZIRLIGI

TOSHKENT DAVLAT SHARQSHUNOSLIK INSTITUTI

HULKAR MIRZAXMEDOVA

FORS TILI

Toshkent davlat sharqshunoslik instituti

5120300 – Tarix (Markaziy Osiyo mamlakatlari bo‘yicha)

va (Sharq mamlakatlari va mintaqalari bo‘yicha)

yo‘nalishlari

2-kurs talabalari uchun mo‘ljallangan

TOSHKENT-2020

دانشکده حاورشناسی دولتی تاشکند

حولکر میرزا احمد اوه

زبان فارسی

برای دانشجویان سال دوم بخش تاریخ دانشکده حاورشناسی
دولتی تاشکند

تاشکند - ۲۰۲۰

Hulkar Mirzaxmedova. Fors tili. –T., 2020.

Darslik 5120300 – Tarix (Markaziy Osiyo mamlakatlari bo‘yicha) va (Sharq mamlakatlari va mintaqalari bo‘yicha) yo‘nalishlari 2-kurs talabalari uchun mo‘ljallangan. Unda matnlar nasta’liq xatida yozilgan bo‘lib, qo‘shimcha sifatida boshqa xat turlariga oid misollar ham berilgan. Shu jihati bilan o‘rganuvchilarga fors tilida yozilgan manbalarni o‘qib-o‘rganishda qulaylik yaratiladi.

Darslik A. Quronbekov, A. Vohidov va T. Ziyayevalar hammuallifligida nashr etilgan “Fors tili” 1-jild darsligining uzviy qismi sifatida foydalanish uchun mo‘ljallangan.

Taqrizchilar:

*Sh. Yertoyev - O‘zbekiston Respublikasi
Qurolli Kuchlari Akademiyasi
Tillar kafedrasi dotsenti*

D. Azimdjanova - TDShI dotsenti, filologiya fanlari nomzodi

So‘z boshi

Fors tili Eron Islom Respublikasining davlat va adabiy tili bo‘lib, qadimiy tillardan hisoblanadi. Shu nuqtai nazardan ham, fors tili qadimiy qo‘lyozmalarda, ilmiy va adabiy asarlar yaratilishida asosiy ijld tili hisoblangan. Bugungi kunda ham O‘zbekiston Respublikasi Fanlar Akademiyasi Abu Rayhon Beruniy nomidagi Sharqshunoslik qo‘lyozmalar fondida saqlanayotgan minglab asarlar fors tilida bitilgan bo‘lib, asosan, nasta’liq xatida yozilgandir.

Toshkent davlat sharqshunoslik institutida 5120300-Tarix (Markaziy Osiyo mamlakatlari bo‘yicha) yo‘nalishida mazkur forsiy manbalarni o‘qish va tadqiq qilish uchun mutaxassislar tayyorlanadi. Shuni inobatga olgan holda, ushbu darslik Tarix yo‘nalishining 2-kursi 2-semestrda o‘qitish uchun yaratildi.

Darslikda fors-arab alifbosi, xat turlari, ularning ishlatilish holatlari, xatlar va ulardagi elementlar kabi masalalar yoritilgan. Harflar orasida tallaffuz farqlarini ifodalash va uni yozuvda ko‘rsatish uchun shartli belgilar tizimi – transkripsiyadan foydalaniladi.

“Transkripsiya” so‘zi lotincha bo‘lib “*trans*” – o‘tkazish, “*criptum*” – yozuv ma’nosini anglatadi. Ya’ni bir yozuvdan ikkinchi yozuvga o‘tkazish ma’nosini beradi.

Fors tilida hozirgacha mavjud manbalarda ikki xil transkripsiya sistemasidan foydalaniladi:

1) Lotin harflari asosidagi transkripsiya sistemasi:

Hh	ه	Šš	ش	Āā (cho‘ziq)	آ
Tt	ة	Ss	ص	Bb	ب
Yy	ي	Zz	ض	Pp	پ
Āā	ي	Tt	ط	Tt	ت
’	ء	Zz	ظ	Ss	ث
Aa	ا	’	ع	Jj	ج
Ee	ي	γ	غ	Čč	چ
Oo	’	Ff	ف	Hh	ح
Uu	و	γ	ق	Xx	خ
Ii	ي	Kk	ك	Dd	د
An	ا	Gg	گ	Zz	ذ
On	ا	Ll	ل	Rr	ر
Tashdid (ikki marta)	ا	Mm	م	Zz	ز
		Nn	ن	Žž	ژ

		Ww	و	Ss	س
--	--	----	---	----	---

2) Kirill alifbosi asosidagi transkripsiya sistemasi

Āā	آ	Pp	ر	Гг	گ
Aa	ا	Зз	ز	Лл	ل
Ээ	ا	Жж	ژ	Мм	م
Oo	ا	Сс	س	Нн	ن
Бб	ب	Шш	ش	В,о,у,оу	و
Пп	پ	Сс	س	Н,э,(е)	ه
Тт	ت	Зз	ز	Й,и,эй(ей)	ي
Сс	ث	Тт	ط		
Дж	ج	Зз	ظ		
Чч	چ	Ā,Э,О,-‘	ع		
Н h	ح	ѓ	غ		
Хх	خ	Фф	ف		
Дд	د	ѓ	ق		
Зз	ذ	Кк	ك		

Fors tili o‘rganuvchilari uchun bu ikkala transkripsiya majmuasi zarur bo‘lib, shu kungacha chop etilgan kitoblardan foydalanishda qo‘l keladi.

Har bir dars to‘rt mashg‘ulotdan iborat bo‘lib, bir dars uchun nasta‘liq xatida yozilgan tarixga oid bir matn berilgan. O‘quvchi bir dars davomida mazkur matn bo‘yicha leksikani o‘zlashtiradi va mashqlar bajaradi. Darslikda har bir matnni o‘zlashtirish uchun sakkiz turdagi mashqlar berilgan. Mashqlar to‘liq bajarilgan taqdirda o‘qish, yozish, tushunish kabi ko‘nikmalar shakllanadi va ortadi. Asosiysi, talabalarni nasta‘liq xatida yozilgan manbalarni o‘qishga tayyorlanadi.

Mazkur darslik Tarix yo‘nalishida fors tilini asosiy sharq tili sifatida o‘qiyotgan talabalarga faqatgina bir semestrga mo‘ljallangan. Darslik bo‘yicha bildirilgan barcha takliflarni mamnuniyat bilan qabul qilamiz.

Муаллифдан

BIRINCHI DARS

Birinchi mashg'ulot

Yozuv

Arab grafikasiga asoslangan nasx, nasta'liq, kufiy, ma'qaliy, riqo, shikasta, suls, ta'liq kabi ko'plab xat turlari mavjud bo'lib, ulardan kufiy va suls xatlari ko'pincha imoratlar, me'morchilik yodgorliklari peshtoqiga, qabr toshlariga yoziladi va o'qilishi hamda yozilishi jihatidan bir muncha murakkabdir.

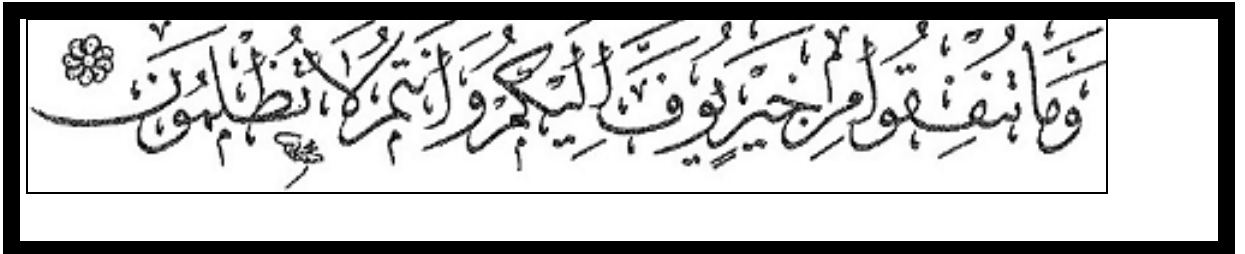
Manbalarda yozilishicha, ma'qaliy va kufiy xati asosida arab yozuvining san'atkorona yaratilgan olti xil asosiy xat uslubi shakllangan. Ular:

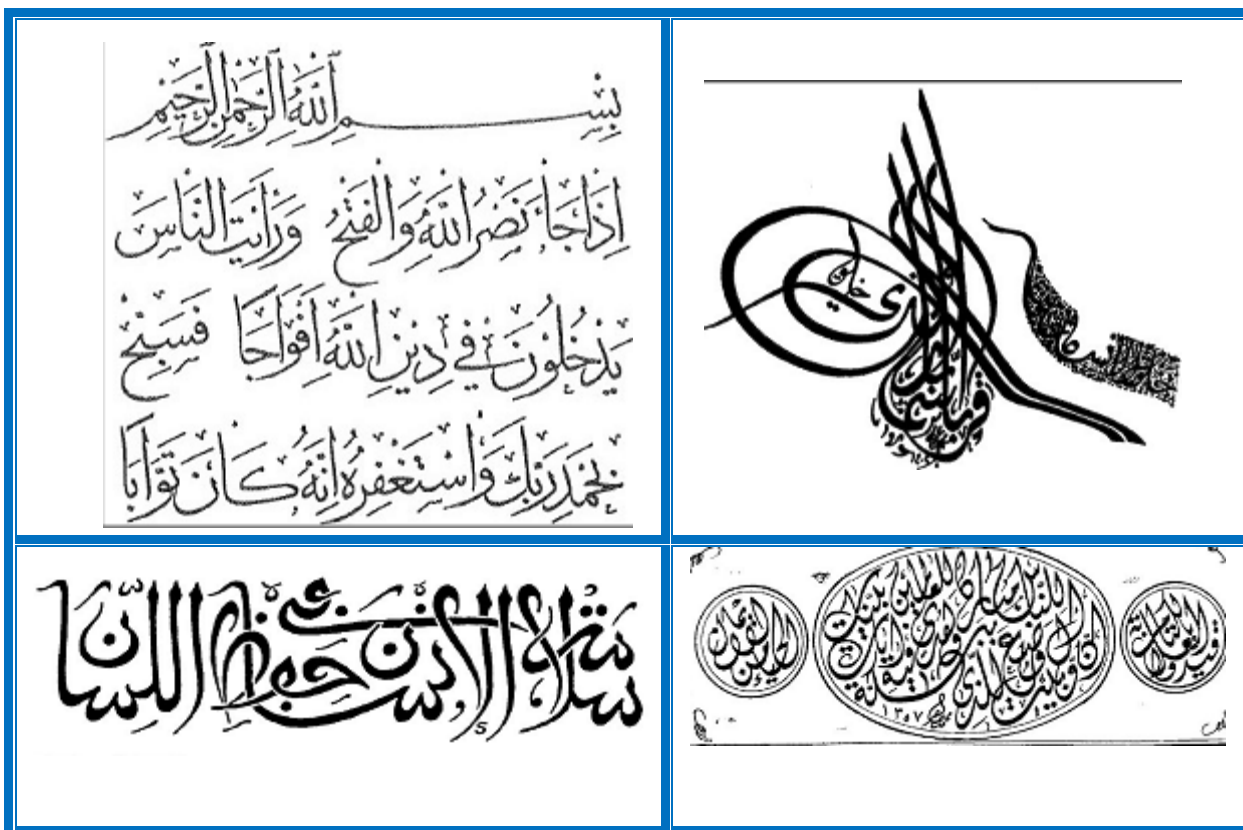
1. ثلاث - suls xati;
2. نسخ - nasx xati;
3. محقق - muhaqqaq xati;
4. ريحانى - rayhoniyy xati;
5. توقيع - tavqi' xati;
6. رفاع - riqo xati.

Mazkur harflarning har biri alohida o'rinlarda qo'llanilgan:

محقق muhaqqaq xati qasida va she'rlar yozishda, ثلاث suls – ilmiy asarlar va xat yo'l-yo'riqlarida, ريحانى rayhoniyy va نسخ nasx – qissa va xabarlarda, توقيع tavqi' – buyruq va farmonlarda, رفاع riqo xati – maktublarda ishlatilgan.

Xat turlaridan namunalar:

Mazkur darslikda, asosan, nasta'liq, nasx, rayhoniyy xatlariga oid mashqlar beriladi.

Ikkinchi mashg'ulot

Yuqorida qayd etilganidek, nasx va ta'liq yozuv turlari mavjud bo'lib, ularning jamlanmasidan esa nasta'liq yozuvi vujudga kelgan. Bu yozuv turi o'zining oson o'qilishi va chiroyli yozilishi bilan ajralib turadi. Yozma

manbalarining aksariyati nasta'liq yozuvida yozilgan. Quyida araf harflarining nasta'liq xatida yozilishi ham ifoda etiladi:

1. O'zidan oldingi harfga qo'shib, keyingisiga qo'shilmaydigan 7 harflarning kitobiy va nasta'liq xatida yozilishi:

ادزرزو ادزرزو

2. O'zidan oldingi va o'zidan keyingi harflarga qo'shib yoziladigan harflar:

Fors alifbosidagi ب be (b), پ pe (p), ت te (t), ث se (s), ن nun (n) va ی yāy (y) harflarining asosiy yozuv elementlari bir-biriga o'xshash.

so'z oxirida	so'z o'rtasida	so'z boshida	Alohida	harfning nomi
ب	ب	ب	ب	Be
پ	پ	پ	پ	Pe
ت	ت	ت	ت	Te
ث	ث	ث	ث	Se
ن	ن	ن	ن	Nun
ی	ی	ی	ی	Yāy

Harflarning satrda yozilishi quyidagicha ifodalanadi:

بببب ن ن ن ن ی ی ی ی

Har bir harfni nasta'liq xatida yozilishiga diqqat qiling.

harfning nomi	be	Pe	Te	Se	Nun
alohida shakli	ب	پ	ت	ث	ن

Nasta'liq xatining satrda yozilishi quyidagicha ifodalanadi:

1-mashq. Quyidagi nasta'liq xatidagi so'zlarni o'qing va yozilishiga diqqat qiling.

نا، پا، با، دیوار، تا، دیر، یا، بازار، نان، تو، بازو، زانو، سیدار، بانو، سیدار،

بابا، بانو، تیر، پینی، پیر، دیروز، باران، بیرون

2-mashq. Xat turlari tarixi haqida ma'lumot to'plang.

Uchinchi mashg'ulot

ه، خ، ح، چ، ج harflari

Fors va o‘zbek tillarida “x” va”h” harfi ishlatiladigan so‘zlar ko‘pincha mushtarak bo‘lib, asosan, arab tilidan o‘zlashgan.

O‘zbek talabalari uchun, ayniqsa, Toshkent shevasida “x” bilan “h” harflarini ajratib olish qiyin kechadi.

Arab tilida “h” tovushi ikkita harf “ه” (*hā-ye havvaz*) va “ح” (*ho-ye hutti*) bilan ifodalanib, talaffuzda farq qiladi. Fors tilida bu farq yo‘qolgan va ikkalasi bir xilda talaffuz qilinadi.

Faqat tarixan arab tiliga taalluqli bo‘lgan so‘zlarda ularning asl shakli yozuvda saqlanib qolgan.

Fors tilida to‘g‘ri yozish uchun keyinchalik bu so‘zlarning arabcha o‘zaklarini yod olish ularning boblardagi hosilalarini bexato yozish imkoniyatini beradi.

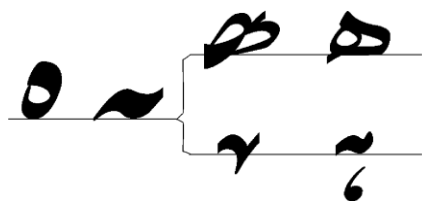
Fors tilida qattiq “x” va yumshoq “h” tovushlarini o‘zaro almashtirish qo‘pol xatoga olib keladi, chunki so‘zning mazmuni butunlay o‘zgarib ketadi.

Arab alifbosidagi “ح” (*ho-ye hutti*) ga nuqtalar orttirilishi tufayli boshqa harf va tovushlar yuzaga keladi. Bu tovushlarining nasta’liq xatidagi ifodasini kuzating:

harfning nomi	<i>hā-ye hutti</i>	<i>Xe</i>	<i>he</i>	<i>jim</i>	<i>Čim</i>
---------------	--------------------	-----------	-----------	------------	------------

alohida shakli	ح	خ	ه	ج	چ
----------------	---	---	---	---	---

Nasta'liq xatida hoyye havvaz quyidagicha ham ifodalanadi:

To'rtinchi mashg'ulot

س، ش، ص، ض، ط، ظ harflari

س، ش، ص، ض، ط، ظ harflarining ba'zi elementlari o'xshash bo'lganligi uchun ularni bitta dars davomida o'rgangan ma'qul. ص، ض، ط، ظ harflari asosan, arabiy so'zlarda ko'p uchraydi va arab tilida o'ziga xos talaffuz etiladi. Ammo fors tilida tovushlar farqlanmaydi. Ularning nasta'liq yozuvidagi ifodasi quyidagicha:

harfning nomi	<i>sin</i>	<i>šin</i>	<i>sād</i>	<i>zād</i>	<i>tā</i>	<i>sin</i>
---------------	------------	------------	------------	------------	-----------	------------

alohida shakli	س	ش	ص	ض	ط	ظ
----------------	---	---	---	---	---	---

harflari ك، گ، ل، م

ك، گ، ل، م harflari nasta'liq xatida quyidagi tartibda ifodalanadi:

ظ ف ف ف ف ك ك ك ك ك

3-mashq. Quyida nasta'liq xatida berilgan so'zlarni o'qing va yozilishiga diqqat qiling.

هوا، شهر، ده، بهار، نهار، تهران، آنها، پیراهن، سیاه، اینها، راه، هر، خر

دوست، آشنا، استاد، سبز، اسب، شب، طاووس، طوطی، طول، صبر،

صاحب، صادرات، ضابط، ضد، ضربه، ظاهر، ظاهراً، ظلم.

4-mashq. 1-mashqda berilgan notanish so'zlardan foydalanib hozirgi-kelasi zamonda gap tuzing.

IKKINCHI DARS

Birinchi mashg'ulot

1-mashq. Quyidagi matnni o'qishga harakat qiling.

الاغ ملارا دزدیدند. همسایه ها به دیدن او آمدند و یکی از آنها گفت: کناه از تو است که در

طویلہ را باز گذاشته بودی. دیگری گفت: کناه از زنت بود که در حیاط را باز گذاشته بود.

ملا گفت: پس تمام کناه از جانب من وزن من است و دزد را در این میان بیچ کناهی

نیت.

واژه ها

صاحب *sāheb* – sohib, xo'jayin

صادرات *sāderāt* – eksport

ضابط *zābet* – zobit

ضد *zed-e* – ziddi, aksi

ضربه *zarbe* – zarba

ظاهر	<i>zāher</i>	– tashqi ko‘rinish
ظاهراً	<i>zāheran</i>	– zohiran
ظلم	<i>zolm</i>	– zulm
الاغ	<i>olāyz</i>	– uloq, eshshak
ملا	<i>mollā</i>	– Mulla (Nasriddin)
همسايه	<i>hamsāye</i>	– qo‘shni
گناه	<i>gonāh</i>	– gunoh
طويله	<i>tavile</i>	– molxona, otxona
زن	<i>zan</i>	– ayol, xotin
حياط	<i>hayāt</i>	– hovli

Ikkinchi mashg‘ulot

2-mashq. *Yuqorida nasta’liq xatida keltirilgan matnning kitobiy variant keltirilgan. Har ikki xatni solishtirib, nasta’liqning yozilishiga diqqat qiling.*

الاغ ملارا دزدیدند. همسايه ها به دیدن او آمدند و یکی از آنها گفت: گناه از تو است که در طویلہ را باز گذاشته بودی. دیگری گفت: گناه از زنت بود که در حیاط را باز گذاشته بود. ملا گفت: پس تمام گناه از جانب من و زن من است و دزد را در این میان هیچ گناهی نیست.

LEKSIK IZOH: *Matnga berilgan izohlarni qunt bilan o‘qib chiqing va nasta’liq xatining yozilishiga diqqat qiling.*

Nasta’liq xatida م mim harfi yozilayotganda uning bosh qismi deyarli ko‘rinmay ketadi. Shuning uchun yozuv o‘qilayotganda م mim harfi mavjudligi aksariyat hollarda mantiqan anglashiladi. Masalan:

آمدند - آمدند

ملا - ملا

میان - میان

من - من

Matnga berilgan izohlarni qunt bilan o'qib chiqing va nasta'liq xatining yozilishiga diqqat qiling.

Nasta'liq xatida ه ho-ye havvaz so'zning qayerida kelishiga qarab, biz odatlanganimizdan ko'ra boshqacharoq, ya'ni turli ko'rinishlarda yoziladi.

Masalan:

So'z boshida	ه	ه
So'z o'rtasida	ه	ه / ه
So'z oxirida	ه	ه

Masalan:

هیچ - هیچ

Agar so'z boshida ho-ye havvazga ا alif qo'shilsa, u asosan, quyidagi ko'rinishlarda ifodalanadi:

ها-۴

3-mashq. Matndan quyidagi birikmalarning forsiy variantlarini ajratib ko'rsating.

Uni yo'qlab	
sizning aybingiz	
ayb xotinida	
Mullaning eshshagi	
men va xotinimning aybi	
ulardan biri	
hamma ayb	

Uchinchi va to'rtinchi mashg'ulotlar

4-mashq. Matnni yodlang va gapirib bering.

5-mashq. Nasta'liq xatida yozilgan so'zga diqqatingizni qarating.

غنچه
yonče

“g'uncha”

(Afra Light)

6-mashq. *Quyida matnning ma'nolari yoritilgan jumlar berilgan. Matnni o'qimay turib jumlar ketma-ketligini belgilang.*

■ گناه از تو است که در طویله را باز گذاشته بودی.

■ الاغ ملارا دزدیدند.

■ ملا گفت:

■ دزد را در این میان هیچ گناهی نیست.

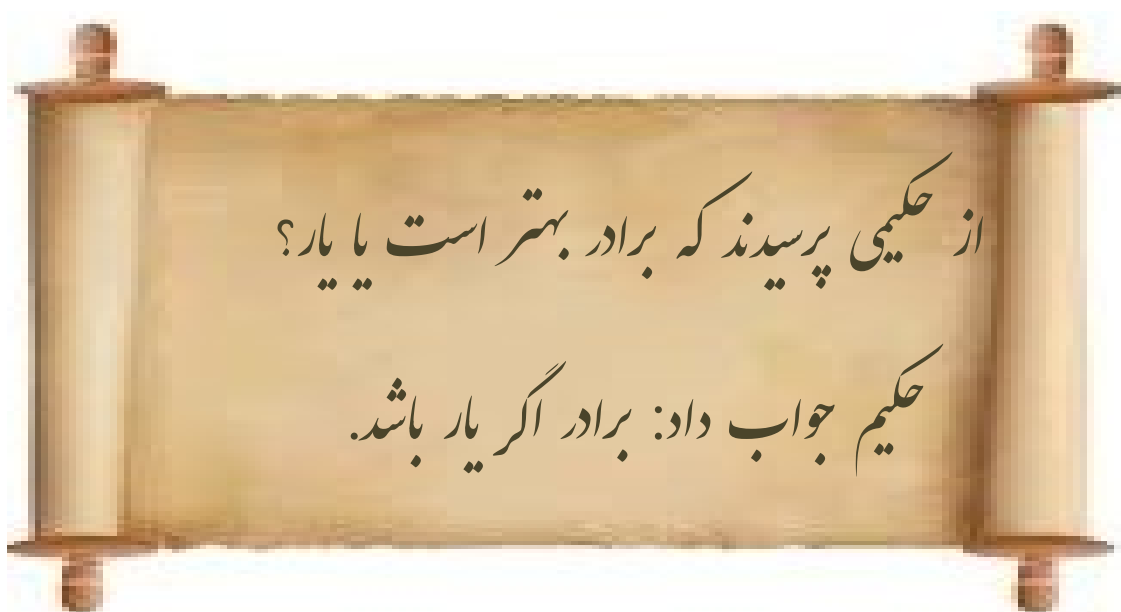
■ همسایه ها به دیدن او آمدند و یکی از آنها گفت:

■ دیگری گفت:

■ گناه از زنت بود که در حیاط را باز گذاشته بود.

■ پس تمام گناه از جانب من و زن من است.

6-mashq. *Qiyida nasta'liq xatida berilgan matnni o'qing va tarjima qilishga harakat qiling.*

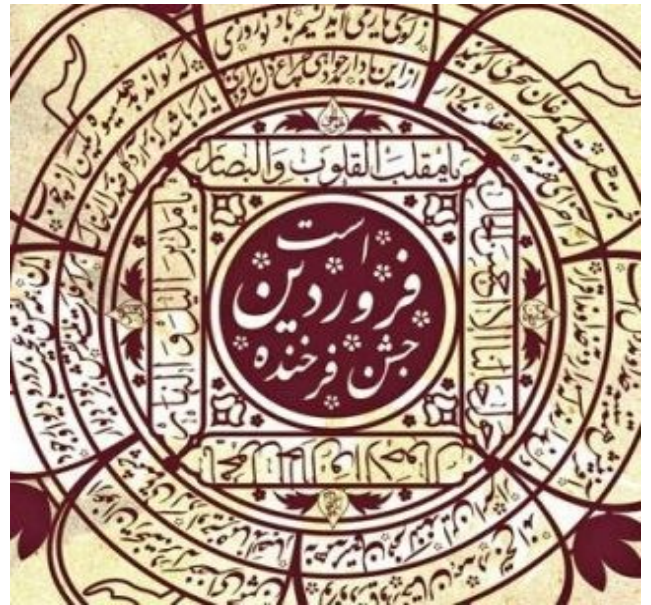

UChINChI DARS

Birinchi mashg'ulot

پیدایش تقویم در ایران

یکی از مهمترین مسائل در تاریخی ایران، وجود چندین نوع تقویم است. بطور ساده همیشه با چند نوع تاریخ برخورد می کنیم، هجری قمری، هجری شمسی، انواع میلادی، انواع تقویم شهریاری است.

ایرانی ها چندین هزاره پیش (حداقل ۷ هزار) با صورت های فلکی آشنا

بوده اند.

سرزمین ایران بدلیل داشتن چهار فصل و آسمان صاف و محیطی طبیعی عالی

باعث شده بود ایرانیان باستان، تقویمی تنظیم کنند. در نظایج ایجاد و بهره برداری از

تقویم و نظام کاملاً علمی شده بود، که امروزه نیز این تقویم همچنان دقیق ترین تقویم

تاریخ بشر شناخته می شود. تقویم خورشیدی ایران می تواند چندین نوع داشته باشد، مانند: اهورایی، میتراپی، مادی، زرتشتی، هجری و غیره. قبل از اینکه تقویم های دین های مختلف پدید آیند، تقویم خورشیدی ایرانی بوجود آمد.

سال خورشیدی — برابر است با ۳۶۵ روز و ۶ ساعت، که زمان گردش کره زمین به دور خورشید است، که از گذشته های دور ایرانیان آنرا محاسبه کردند.

سال قمری — آنرا هلالی هم می گویند، یعنی مدتی که قمر از هلال یک دور خود را در مدت ۲۹ روز و ۱۲ ساعت و ۴۳ دقیقه می پیماید. یک سال قمری ۳۵۴ روز است.

سال میلادی — تاریخ تولد حضرت مسیح است.

ایرانیان باستان برای هر سال نام حیوانی را نهاده بودند. ایرانیان و کاشغر و فرغانه، که در میان جاده ابریشم قرار داشتند، بدلیل تبادل فرهنگی با هند و چین، این نامها را به تدریج به تمام هند و چین گسترش دادند. این اسامی (البته فارسی آن) عبارتند از: موش، گاو، پلنگ، خرگوش، نهنگ، مار، اسب، گوسفند، میمون، مرغ، سگ، خوک.

می توانید برای راحتی شعرزیر را حفظ کنید:

موش و بقر و پلنگ و خرگوش شمار
زین چارچوبگذری نهنک آید و مار

اسکاه به اسب و کوسفند است حساب
همدونه و مرغ و سگ و خوک آخر کار

واژه ها

مسائل	<i>masā'el</i>	–masalalar
تقویم	<i>taqvim</i>	–taqvim, calendar
برخورد کردن	<i>barxord kardan</i>	–uchrashmoq, to‘qnashmoq
حداقل	<i>had(d)-e aql</i>	–kam miqdorda
فلکی	<i>falaki</i>	–astronomiya
آشنا بودن	<i>āšnā budan</i>	–tanish bo‘lmoq
باستان	<i>bāstān</i>	–qadim
تنظیم کردن	<i>tanzim kardan</i>	–tashkillashtirmoq, tartibga solmoq
در نتایج	<i>dar natāyej</i>	–natijada
علمی	<i>e'lmi</i>	–ilmiy
دقیق	<i>dayiγ</i>	–aniq
شناختن	<i>šenāxtan</i>	–tanimοq
خورشید	<i>xoršid</i>	–quyosh
نوع	<i>nav'</i>	–tur, nav

اهورایی	<i>ahurāyi</i>	–ahuraviy
میتراییی	<i>mitrāyi</i>	–mitraviy
مادی	<i>mādi</i>	–mideya(ga) oid
زرتشتی	<i>zartošti</i>	–zardushtiy
پدید آمدن	<i>padid āmadan</i>	–yuzaga kelmoq, paydo bo‘lmoq
کره زمین	<i>korre-ye zamin</i>	–kurrayi zamin
محاسبه کردن	<i>mohāsebe kardan</i>	–hisob-kitob qilmoq
پیمودن	<i>peymudan</i>	–o‘lchamoq, hisoblamoq
نهادن	<i>nehādan</i>	–qo‘ymoq
تورفان	<i>turfān</i>	–turfon (ism)
کاشغر	<i>kāshgar</i>	–Koshg‘ar
فرغانه	<i>faryane</i>	–Farg‘ona
ابریشم	<i>abrišom</i>	–ipak
فرهنگی	<i>farhangi</i>	–madaniy
تبادل	<i>tabādel</i>	–almashinish, almashtirish
هند	<i>hend</i>	–Hindiston
چین	<i>č’in</i>	–Xitoy
گسترش دادن	<i>gostareš dādan</i>	–kengaymoq, rivojlanmoq
اسامی	<i>asāmi</i>	–ismlar
موش	<i>muš</i>	–sichqon
گاو	<i>gāv</i>	–sigir
پلنگ	<i>palang</i>	–yo‘lbars
خرگوش	<i>xargush</i>	–quyon
نهنگ	<i>nahang</i>	–baliq

مار	<i>mār</i>	–ilon
اسب	<i>asb</i>	–ot
گوسفند	<i>gusfand</i>	–qo‘y
میمون	<i>meymun</i>	–maymun
مرغ	<i>mory</i>	–tovuq
سگ	<i>sag</i>	–it
خوک	<i>xuk</i>	–to‘ng‘iz

Leksik izoh

1. تقویم *tayvim*-kalendar, yilnoma so‘zi fors tiliga arab tilidan kirgan so‘z. Bu so‘zning forsiy varianti سالنما *sālnamā* bo‘lib, hozirgi fors tilida har ikkala variant ham keng ishlatiladi.

betayvim-e birikmasi “... kalendariga ko‘ra, ... yilnomasi bo‘yicha” deb tarjima qilinadi. Mazkur birikma tegishli yil hisobi usuliga ishora qiladi:

به تقویم میلادی *betayvim-e orupā* –Yevropa kalendariga ko‘ra...

به تقویم شمسی *betayvim-e šamsi* – Quyosh yilnomasi bo‘yicha...

2. چندین هزاره پیش *čandin hezāre pish* – bir necha ming yillarcha oldin.

Ikkinchi mashg‘ulot

1-mashq. Nuqtalar o‘rniga berilgan so‘zlardan foydalanib gaplarni to‘ldiring.

– هلالی – چندین نوع تقویم –
تقویم میلادی – نام حیوانی –
چندین هزار پیش –

ایرانی ها . . . با صورتهای فلکی آشنا بوده اند. در تاریخ
ایران . . . موجود است. سال قمری را . . . هم می نامند.
ایرانیان باستانی برای هر سال . . . را نهاده اند. الان در
جهان از . . . استفاده می کنند.

2-mashq. Savollarga javob bering.

۱) یکی از مهمترین مسائل تاریخی جهان چه بود؟

۲) چند نوع تقویمی می توانید نام ببرید؟

۳) ایرانیان از قدیم با کدام علم آشنا بودند؟

۴) نوع تقویم خورشیدی ایران را می توانید نام ببرید؟

3-mashq. So 'zning nasta'liqda yozilishiga diqqat qiling.

خوشبختانه
xušbaxtāne
"baxtimga"

4-mashq. Quyida nasta'liq xatida berilgan jummalarni o'qing.

سرزمین ایران بدلیل داشتن چهار فصل و آسمان صاف و محیطی طبیعی عالی باعث شده

بود ایرانیان باستان، تقویمی تنظیم کنند. در نطایج ایجاد و بهره برداری از تقویم و نظام کاملاً

علمی شده بود، که امروزه نیز این تقویم، همچنان دقیق ترین تقویم تاریخ بشر شناخته

می شود.

تقویم خورشیدی ایران می تواند چندین نوع داشته باشد، مانند: اهورایی، میترایی،

مادی، زرتشتی، بصری و غیره. قبل از اینکه تقویم های دین های مختلف پدید آیند،

تقویم خورشیدی ایرانی بوجود آمد.

Uchinchi mashg'ulot

5-mashq. So'zning nasta'liqda yozilishiga diqqat qiling.

کلمه : مینماید	کشیده ها
مینماید	کشیده غلط :
مینماید	کشیده درست :
مینماید	کشیده درست زیبا :

مینماید

minamāyad

“ko‘rinyapti”,

“ko‘rinadi”

6-mashq. Quyida matnning ma'nolari yoritilgan jumlar berilgan. Matnni qayta o'qing va jumlar ketma-ketligini belgilang.

- امروزه نیز این تقویم همچنان دقیق ترین تقویم تاریخ بشر شناخته می شود.
- ایرانیان و کاشغر و فرغانه، که در میان جاده ابریشم قرار داشتند.
- ایرانی ها چندین هزاره پیش (حداقل ۷ هزار) با صورت های فلکی آشنا بوده اند.
- قبل از اینکه تقویم های دین های مختلف پدید آیند، تقویم خورشیدی ایرانی بوجود آمد.

■ در نطایج ایجاد و بهره برداری از تقویم و نظام کاملاً علمی شده بود.

■ ایرانیان باستان برای هر سال نام حیوانی را نهاده بودند.

■ ایران چندین نوع تقویم دارد: هجری شمسی، انواع میلادی، انواع تقویم

شهریاری.

■ مدتی که قمر از هلال یک دور خود را در مدت ۲۹ روز و ۱۲ ساعت و ۴۳ دقیقه

می پیماید.

7-mashq. Nasta'liq xatida berilgan quyidagi she'rni o'qing va yodlang.

موش و بقر و پلنگ و خرگوش شمار
زین چارچوبگذری نهنگ آید و مار
آنگاه به اسب و کوسفند است حساب
همدونه و مرغ و سگ و خوک آخر کار

To'rtinchi mashg'ulot

8-mashq. Kalendarning paydo bo'lishi haqida ma'lumot to'plang.

9-mashq. Quyida berilgan birikmalarning o'zbek tilidagi muqobilini belgilang.

1.	مهمترین مسائل	<i>ipak yo'li</i>	
2.	چندین نوع تقویم	<i>hijriy shamsiy</i>	
3.	جاده ابریشم	<i>sodda qilib aytganda</i>	
4.	صورت های فلکی	<i>eng muhim masala</i>	
5.	بطور ساده	<i>kalendardan foydalanish</i>	
6.	دقیق ترین تقویم	<i>qamariy yil</i>	
7.	سال قمری	<i>kalendarning bir necha turi</i>	

8.	هجری قمری	<i>osmon jismlari</i>	
9.	بهره برداری از تقویم	<i>eng aniq kalendar</i>	
10.	محیطی طبیعی	<i>hijriy qamariy</i>	
11.	ایرانیان باستان	<i>qadimli eronliklar</i>	
12.	هجری شمسی	<i>tabiiy muhit</i>	

10-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Ayrim sharq mamlakatlarida, xususan, Eronda hijriy-qamariy taqvim bilan bir qatorda hijriy-shamsiy kalendardan ham bir vaqtning o'zida foydalaniladi.

Yil boshi esa Navro'z kunidan boshlanadi.

Qadimgi eronliklar har yilni ma'lum bir hayvonning nomi bilan atashgan.

Eron Buyuk ipak yo'lida joylashgani uchun bu yil nomlari Hindiston va Xitoy kabi davlatlarga tarqalgan.

Bular: sichqon, sigir, yo'lbars, quyon, sichqon, baliq, ilon, ot, qo'y, maymun, tovuq, it, to'ng'iz.

Har bir yil o‘n ikki oydan iborat.

11-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Shamsiy va qamariy yilnomasi

Eronda ikki xil yilnoma yuritiladi: shamsiy (quyosh yilnomasi), qamariy (oy yilnomasi).

Quyosh yilnomasi milodiy yilnomadan 621/ 22 yil farq qilib, Muhammad (s.)ning Makkadan Madinaga ko‘chib o‘tgan yillaridan boshlanadi.

Shuning uchun “hijriy” – “bir joydan ikkinchi joyga ko‘chish” deb ataladi.

Quyosh yilnomasi Grigoryan yilnomasi kabi 365 kundan iborat.

Faqat yoz oylari 31 kunlik, kuz va qish oylari 30 kunlikka bo‘linadi.

Faqat “esfand” oyi 3 yil 29 kun va bir yil 30 kundan iborat.

Oy yilnomasida har bir oy 30 kundan iborat va bir yilda quyosh yilnomasidan 10-11 kunga farq qiladi.

Shuning uchun oylar doimo fasllari o‘zgarib turadi.

Hozirgi paytda Eronda quyosh yilnomasi joriy qilingan.

TO‘RTINCHI DARS

Birinchi mashg‘ulot

جشن های ملی ایرانیان

در ایران جشن های زیادی وجود دارد مانند نوروز، چهارشنبه سوری، سیزده بدر، جشن مهرگان، جشن سده و غیره. این جشن ها از جشن های باستانی ایرانیان محسوب می شود و هیچ ربطی به دین اسلام ندارد و از زمان قدیم در ایران برگزار می شوند. مهمترین جشن ایرانیان

جشن نوروز است که این جشن سال نو نام دارد و روز اول فروردین ماه مطابق ۲۱ ماه

مارس سال میلادی بر گزار می شود. این جشن معمولا تا سیزده روز ادامه دارد. اما تعطیلات رسمی آن سه تا پنج روز است. ایرانیان در طی روزهای جشن یکدیگر را دید و بازدید می کنند و میوه و آجیل صرف می کنند.

ایرانیان پیش از عید نوروز خانه تکانی می کنند یعنی تمام فرش هارا می تکانند، اتاق را بطور کامل تمیز می کنند، لباس نو می پوشند، توی بشقاب گندم و عدس سبز

می کنند، گلدانهای نرگس و سنبل آماده می کنند تا هنگام عید سبزه و گل در خانه وجود داشته باشد. در نوروز مراسم هفت سین برگزار می شود که حتما باید موقع تحویل سال در سفره وجود داشته باشد.

هفت سین عبارت از هفت چیز است که اسم آنها با حرف سین شروع می شود. این هفت سین عبارتند از سنجد و سماق و سرکه و سنبل و سکه و سیر و سمنو. روی سفره غیر از هفت سین یک آیینه و شمعدان می گذارند. همچنین قران، نان، یک کاسه آب که رویش برگ سبز است، یک شیشه گلاب، سبزه و نیز تخم مرغ های آب پز رنگ کرده به تعداد افراد خانواده می گذارند.

در ایران جشن های مذهبی هم وجود دارد مثل عید غدیر، عید قربان، عید فطر و غیره از عیدهای عمومی مسلمانان است که در ایران نیز برگزار می شود.

واژه ها

مانند *monand-e*

...kabi

چهارشنبه سوری *čahāršanbe suri*

–chorshanba suri (navro'z

bayramidan oldingi oxirgi

chorshanba)

سيزده بدر	<i>sizdah bedar</i>	– sizdah bedar (navro‘z bayramining 13-kuni)
جشن مهرگان	<i>jašn-e mehrgān</i>	–mehrjon, kecha va kunduz baravarligi
جشن سده	<i>jašn-e sade</i>	–qadimgi Eron bayramlaridan biri
باستانی	<i>bāstāni</i>	–qadimgi
محسوب شدن	<i>mahsub šodan</i>	–hisoblanmoq
رابط	<i>rabbet</i>	–aloqa
برگزار شدن	<i>bargozār šodan</i>	–o‘tkazilmoq, nishonlanmoq
مطابق	<i>motābeq</i>	–o‘xshash
معمولا	<i>ma‘mulan</i>	–odatda
ادامه داشتن	<i>edāme dāštan</i>	–davom etmoq
تعطیلات رسمی	<i>ta‘tilāt-e rasmi</i>	–rasmiy dam olish kuni
در طی	<i>dar tey-ye</i>	–davomida, mobaynida
دید و بازدید کردن	<i>did-o-bāzdid kardan</i>	–ziyosat qilmoq
آجیل	<i>ājil</i>	–ojil, holvasimon shirinlik
صرف کردن	<i>sarf kardan</i>	–tanovul qilmoq, yemoq, ishlatmoq
خانه تکانی کردن	<i>xānetekāni kardan</i>	–uy tozalamoq
فرش	<i>farš</i>	–gilam, palos
تکاندن	<i>Tekāndan</i>	–qoqmoq
تمیز کردن	<i>tamiz kardan</i>	–tozalamoq
بشقاب	<i>bošyāb</i>	–tarelka
گندم	<i>gandom</i>	–bug‘doy

عدس	<i>Adas</i>	–yasmuq, chechevitsa
سبز کردن	<i>sabz kardan</i>	–ko‘kartirmoq
آماده کردن	<i>āmāde kardan</i>	–tayyorlamoq
حتما	<i>xatman</i>	–albatta
تحويل	<i>tahvil</i>	–o‘zgarish, yangilanish, kirib kelish
سفره	<i>sofre</i>	–dasturxon
شروع شدن	<i>šorou šodan</i>	–boshlanmoq
سنجد	<i>senjed</i>	–jiyda
سماق	<i>samoq</i>	–sumoq (ovqatga qo‘shiladigan ziravor)
سرکه	<i>Serke</i>	–sirka
سکه	<i>sake</i>	–tanga
سیر	<i>sir</i>	–sarimsoq
سمنو	<i>samanu</i>	–sumalak
گلاب	<i>golāb</i>	–gulob (shirin suv)
تخم مرغ	<i>toxm-e mory</i>	–tovuq tuxumi
آب پز	<i>ob-paz</i>	–suvda pishirilgan
مذهبی	<i>mazhabi</i>	–diniy
عید غدیر	<i>eyd-e yadr</i>	–g‘adir hayiti (Alining Muhammad payg‘ambar s.a.v.ning davomchisi etib tayinlangani munosabati bilan o‘tkaziladigan bayram)
عید قربان	<i>eyd-e yorbān</i>	–qurbon hayiti
عید فطر	<i>eyd-e fatr</i>	–ramazon hayiti

Leksik izoh

1. تبریک گفتن *tabrik goftan* – tabrikلامoq fe’li quyidagi xususiyatga egadir: tabrik qaratilgan so‘z oldidan به *be* predlogi qo‘yiladi, tabrik ob’ekti bo‘lgan so‘z esa را *rā* ko‘makchisini qabul qilib keladi. Masalan:

روز نوروز را به شما تبریک می گویم. *ruz-e nouruz rā be soma tabrik miguyam* – Sizni navro‘z bayrami bilan tabriklayman.

روز تولدتان را به شما تبریک می گویم. *Ruz-e tavallod-etān rā be soma tabrik miguyam* – Tug‘ilgan kuningiz bilan tabriklayman.

2. دیدن کردن *didan kardan* qo‘shma fe’li (bir narsani) *tomosha qilib ko‘rmoq, borib ko‘rmoq, aylanib ko‘rmoq* degan ma’noni bildirib, ko‘rish ob’ekti bo‘lgan so‘zning از *az* predlogi bilan kelishini talab qiladi. Masalan:

نمایندگان خارجی از موزه و تاترهای تاشکند دیدن کردند. *namāyandegān-e xoreji az muze va tāterhā-ye tāškand didan kardand.* – Chet el delegatlari Toshkentning muzey va teatrlarini tomosha qildilar.

پس از دیدار دوستم از بیماران دیدن کردم. *pas az didār-e dustam az bimārān didan kardam.* – Do‘stimni ko‘rganimdan keyin kasallarni borib ko‘rdim.

Ikkinchi va uchinchi mashg‘ulot

1-mashq. Quyidagi birikmalarni matn tarkibidan toping va yozib chiqing.

eronliklarning eng muhim bayrami	
bayram kunlarida	
ko‘pgina bayramlar	
yuzasiga yashil barg solingan bir	

kosa suv	
farvardinning birinchi kuni	
qadimgi eronliklar bayramlari	
musulmonlarning umumiy bayramlari	
islom diniga hech qanday aloqasi yo‘q	

جشن های ملی ایرانیان *2-mashq. Quyida berilgan jumalardan foydalanib* جشن های ملی ایرانیان محسوب می شود. *matnining ma'nosini beruvchu uchta jumlani ajrating.*

(۱) این جشن ها از جشن های باستانی ایرانیان محسوب می شود.

(۲) تاریخ ایران بیش از هزار سال است.

(۳) سرزمین ایران بدلیل داشتن چهار فصل و آسمان صاف و محیطی طبیعی

عالی باعث شده بود ایرانیان باستان، تقویمی تنظیم کنند.

(۴) در ایران جشن های زیادی وجود دارد مانند نوروز، چهارشنبه سوری،

سیزده بدر، جشن مهرگان، جشن سده و غیره.

(۵) ایرانیان در طی روزهای جشن یکدیگر را دید و بازدید می کنند و میوه و

آجیل صرف می کنند.

۶) ایرانی ها چندین هزاره پیش (حداقل ۷ هزار) با صورت های فلکی آشنا بوده اند.

3-mashq. Nasta'liq xatida berilgan so'zni o'qing va yozilishiga diqqat qiling.

خوشبختانه

xušbaxtāne

“baxtinga”

(rayxoni-kompyuter)

4-mashq. Quyidagi nasta'liq xatidagi matnni o'qing.

ایرانیان پیش از عید نوروز خانه تکانی می کنند یعنی تمام فرش ها را می تکانند،

اتاق را بطور کامل تمیز می کنند، لباس نومی پوشند، توی بشقاب گندم و عدس

سبزی کنند، گلدانهای نرگس و سنبل آماده می کنند تا هنگام عید سبزه و گل در

خانه وجود داشته باشد. در نوروز مراسم هفت سین برگزار می شود که حتماً باید موقع

تحویل سال در سفره وجود داشته باشد. هفت سین عبارت از هفت چیز است

که اسم آنها با حرف سین شروع می شود. این هفت سین عبارتند از سبزه و

سماق و سرکه و سنبل و سکه و سیر و سمنو. روی سفره غیر از هفت سین یک

آینه و شمعدان می گذارند. همچنین قران، نان، یک کاسه آب که رویش برک

سبز است، یک شیشه گلاب، سبزه و نیز تخم مرغ های آب پز رنگ کرده به

تعداد افراد خانواده می گذارند.

To'rtinchi mashg'ulot

5-mashq. Quyidagi savollarga javob bering.

(۱) در باره جشن های ایرانیان می توانید معلومات بدهید؟

(۲) جشنهای باستانی ایران رابطه به دین اسلام دارد؟

(۳) از زمان قدیم در ایران کدام جشن ها برگزار می شوند؟

(۴) در باره ی مهمترین جشن ایرانیان چه معلوماتی دارید؟

(۵) ایرانیان در روزهای جشن چه چیزها می خورند؟

(۶) در ایران پیش از جشن نوروز چه می کنند؟

۷) ایرانیان در نوروز روی سفره چه چیزها می گذارند؟

۸) در ازبکستان عید توروز چه قدر برگزار می شود؟

6-mashq. So 'zning nasta'liqda yozilishiga diqqat qiling.

کلمه : گفتگو

کشیده ها

گفتگو : کشیده غلط

گفتگو : کشیده نادرست یا درست کم کاربرد

گفتگو : کشیده درست زیبا

گفتگو

goftogu “dialog”,

“so‘zlashuv”

(elham xati)

7-mashq. Gapnlarni fors tiliga tarjima qiling.

Eronning navro‘z, chorshanba suri, mehrgon, sizdah bedar kabi milliy bayramlari mavjud bo‘lib, har biri o‘z tarixiga ega.

Islom diniga aloqasi bo‘lmagan bu bayramlar qadimgi davrdan buyon nishonlanadi.

Eng muhim bayramlardan biri Navro‘z bayrami bo‘lib, 21 mart kuni nishonlanadi.

Odatda 3 kunlik rasmiy dam olish kunidan iborat.

Eronliklar navro‘zdan oldin uy tozalashadi, gilamlarni qoqishadi.

Navro‘z kuni esa bir-birlarini tabriklashadi.

Bu kunda dasturxonga 7 “Sin” harfi bilan boshlanuvchi narsa va yeguliklar qo‘yishadi.

Bular: jiyda, sumoq, sirka, sarimsoq, sumalak, sumbula va tangalardan iborat.

Ulardan tashqari oyna, sha‘mdon, Qur‘on, non, suv va gulob ham qo‘yiladi.

Eronda diniy bayramlar ham o‘tqaziladi.

Ular ham o‘z tarixiga egadir.

8-mashq. Matnni qayta o‘qing va quyidagi savollarga to‘g‘ri (\surd) yoki noto‘g‘ri (x) belgilarini qo‘ygan holda javob bering.

➤ در ایران جشن های زیادی وجود دارد مانند:

■ نوروز، سیزده بدر، جشن باستان، دوازده بدر.

■ نوروز، چهارشنبه سوری، سیزده بدر، جشن مهرگان.

➤ مهمترین جشن ایرانیان جشن ... است.

■ نوروز.

■ سیزده بدر.

➤ جمله درست را پیدا کنید.

■ نوروز در اول فروردین برگزار می شود.

■ نوروز در اول اوت برگزار می شود.

➤ جمله درست را پیدا کنید.

■ در ایران فقط نوروز را جشن می گیرند.

BEShINChI DARS

Birinchi mashg'ulot

تاریخ ایران

تاریخ ایران از زمان حمله عرب تا حمله مغول به حدود شش قرن می رسد. در آغاز این

دوره، سال ۱۴ هجری / ۶۳۶ میلادی، اعراب مسلمان پایتخت شاهنشاهی ساسانی را

تصرف کردند و حدود دو قرن بر ایران تسلط یافتند. اما ملت ایران که دین مقدس اسلام

را پذیرفته بودند از قبول حکومت جدید خودداری کردند.

اولین دولت مستقل از سلطه عرب دولت آل سامانیان بود.

از نیمه دوم قرن چهارم هجری، حکومت ایران به دست غلامان ترک نژاد آسیای

میانه که در دربار سامانیان خدمت می کردند و کم کم به قدرت رسیده بودند و به این

ترتیب، حکومت های غزنویان، سلجوقیان و خوارزمشاهیان توسط آنان تاسیس شد.

غزنویان (۳۵۱ تا ۵۸۲ ه ق) بر مشرق و مرکز ایران و مغرب هند حکومت

داشتند. سلجوقیان (۴۲۹ تا ۵۹۰ ه ق) به حکم وزرای دانشمند ایرانی امپراطوری بزرگی

به وجود آوردند و حکومت خوارزمشاهیان (۴۹۰ تا ۶۲۸ ه ق) در شمال شرقی ایران

تاسیس کردید.

در زمان حکومت خوارزمشاهیان، گروهی از بازرگانان مغول در جنوب قزاقستان کشته

شدند و حمله مغولان به ایران در سال ۶۱۶ ه ق / ۱۲۱۹ م آغاز شد.

واژگان

تصرف کردن	<i>tasarrof kardan</i>	–qo‘lga kiritmoq, ishɡ‘ol qilmoq
حدود	<i>hodud</i>	–atrofida, yaqinida
تسلط یافتن	<i>tasallot yāftan</i>	–hukmronlik qilmoq
غلام	<i>γolām</i>	–g‘ulom, ishchi
اقوام	<i>ayvām</i>	–qavmlar
نژاد	<i>nežād</i>	–qabila
دربار	<i>darbār</i>	–saroy
امپراطور	<i>empirātur</i>	–imperator
کشته شدن	<i>kešte šodan</i>	–tarqalmoq (asl ma’nosi: ekilmoq)

Ikkinchi mashg'ulot

1-mashq. Quyida o'zbek tilida berilgan so'zlarning muqobilini fors tilida ifodalang.

sosoniylar podshohligi	
xorazmshohlar hukumati	
mo'g'ullar iste'losi	
birinchi musulmon davlat	
saljuqiylar hukumati	
arablar hujumi davridan	
buyuk imperatorlik	
musulmon arablar	
g'aznaviylar hukumati	
muqaddas islom dini	
mo'g'ullar hamlasi	
hijriy to'rtinchi asr	

2-mashq. Quyidagi jumlaning o'qing va unga mos uch savol tuzing.

**سلجوقیان به کمک وزرای دانشمند ایرانی امپراطوری بزرگی
به وجود آوردند و حکومت خوارزمشاهیان در شمال شرقی ایران**

تاسیس گردید (Elham xati).

- _____ - ۱
_____ - ۲
_____ - ۳

3-mashq. Quyidagi jummalarni o‘qing va tarjima qiling.

Uchinchi mashg‘ulot

3-mashq. Quyida matnining asosiy mazmuni berilgan. Ularni tartibi bilan joylashtiring.

حکومت خوارزمشاهیان (۴۹۰ تا ۶۲۸ ه ق) در شمال شرقی ایران تاسیس گردید.	
اعراب حدود دو قرن بر ایران تسلط یافتند.	
حکومت های غزنویان، سلجوقیان و خوارزمشاهیان توسط آنان تاسیس شد	
اولین دولت مستقل از سلطنه عرب دولت آل سامانیان بود.	
حمله مغولان به ایران در سال ۱۲۱۹ م آغاز شد.	
تاریخ ایران از زمان حمله عرب تا حمله مغول به حدود شش قرن می رسد.	

حکومت ایران به دست خلامان ترک نژاد آسیای میانه که در دربار سامانیان خدمت می کردند.	
خزنویان بر مرکز ایران و مغرب هند حکومت داشتند.	
در سال ۶۳۶ میلادی؛ اعراب مسلمان پایتخت شاهنشاهی ساسانی را تصرف کردند.	

5-mashq. Quyidagi savollarga javob bering.

۱) در باره ی تاریخ ایران چه میتوان گفت؟

۲) در باره ی مغولان چه می توانید بگویید؟

۳) دین مقدس ایران تا اسلام چه بود؟

۴) نام اولین دولت مستقل را ببرید.

۵) در حکومت ایران کدام تاسیس شاهانشاهیان شد؟

6-mashq. *Quyida berilgan jumalardan foydalanib iran matnining asosiy ma'nosini ifodalagan 3 ta jumalarni agrating.*

- ۱) این جشن ها از جشن های باستانی ایرانیان محسوب می شود.
- ۲) تاریخ ایران بیش از هزار سال است.
- ۳) اعراب مسلمان پایتخت شاهنشاهی ساسانی را در سال ۱۴ هجری تصرف کردند.
- ۴) ملت ایران که دین مقدس اسلام را پذیرفته بودند از قبول حکومت جدید خودداری کردند.
- ۵) من کتابی که پدرم به من داد دوست دارم.
- ۶) حمله مغولان به ایران در سال ۶۱۶ ه ق / ۱۲۱۹ م آغاز شد.
- ۷) از نیمه دوم قرن چهارم هجری حکومت های غزنویان، سلجوقیان و خوارزمشاهیان توسط آنان تاسیس شد.

7-mashq. *Nuqtalar o'rniga kerakli so'zlarni qo'yib ko'chiring.*

اولین سلجوقیان -	تاریخ ایران از زمان حمله عرب تا ... به حدود شش قرن می
دولت مستقل- گروهی	رسد. در سال ۱۴ هجری/ ۶۳۶ میلادی، اعراب مسلمان را
از بزرگانان مغول-	تصرف کردند. اما ملت ایران که دین ... را پذیرفته بودند از قبول
پایتخت شاهنشاهی	حکومت جدید خودداری کردند. ... از سلطنه عرب دولت آل
ساسانی - غلامان	سامانیان بود. حکومت ایران به دست ... آسیای میانه که در دربار
ترک نژاد - تاسیس	سامانیان خدمت می کردند. به این ترتیب، حکومت های غزنویان،
گردید - حمله مغول -	... و خوارزمشاهیان توسط آنان تاسیس شد. غزنویان از سال ۳۵۱
حکومت داشتند-	تا ۵۸۲ ه ق ... سلجوقیان به کمک وزرای دانشمند ایرانی ...
امپراطوری بزرگی -	به وجود آوردند. حکومت خوارزمشاهیان در شمال شرقی ایران

To'rtinchi mashg'ulot

8-mashq. Matnni qayta o'qing va quyidagi savollarga to'g'ri (\surd) yoki noto'g'ri (x) belgilarini qo'ygan holda javob bering.

➤ بعد از حکومت حکومت های غزنویان، سلجوقیان و خوارزمشاهیان توسط آنان
تاسیس شد.

حکومت غزنویان

حکومت ساسانیان

حکومت سامانیان

➤ غزنویان تا کجا حکومت داشتند؟

مرکز ایران و مغرب هند

مرکز ایران و مغرب چین

بر مشرق چین و مغرب هند

➤ کدام از شاهانشاهان امپراطوری بزرگی به وجود آوردند؟

ترکیان

سامانیان ■

سلجوقیان ■

➤ در زمان کدام حکومت گروهی از بازرگانان مغول در جنوب قزاقستان کشته شدند؟

حکومت تیموریان ■

حکومت غزنویان ■

خوارزمشاهیان ■

9-mashq. Jummalarni fors tiliga tarjima qiling.

Arablar hijriy o‘n to‘rtinchi, milodiy 636 yilda Sosoniylar podshohligini ishg‘ol qilib, ikki asr davomida muqaddas islom dinini targ‘ib qilganlar.

Shu tariqa yangi saltanatlar vujudga kelgan.

Sosoniylardan so‘ng g‘aznaviylar, saljuqiylar, xorazmshohlar davlatlari tashkil topgan:

G‘aznaviylar Eronning sharqi va Hindistonning g‘arbigacha bo‘lgan hududda hukmronlik qilgan.

Saljuqiylar Eronda katta imperatorlik tashkil qilishgan bo‘lib, hijriy 429-590 yillarda hokimiyatni boshqarishgan.

490-628 yillarda Eronning shimoli-sharqida xorazmshohlar hukumronlik qilgan.

Xorazmshohlarning hukmronligi 616 yilgacha, ya’ni mo‘g‘ullar hujumi boshlangunga qadar davom etgan.

10-mashq. Quyidagi birikmani o‘qing, yonidagi katakka tarjimasini yozing.

تاریخ ایران

(ادامه)

از قرن هفتم تا نهم، بحری تیموریان (سیزدهم تا پانزدهم میلادی) بر این سرزمین

تسلط یافتند.

با تاسیس دولت صفوی (۹۰۵ تا ۱۱۴۸ ه ق) در قرن شانزدهم میلادی، ایران به

استقلال کامل رسید. پادشاهان صفوی در مدت دو قرن و نیم حکومت خود، دشمنان داخلی

و خارجی را شکست دادند و ایران را دوباره به اوج عظمت رساندند. روابط سیاسی ایران و

اروپا از همین دوره آغاز شد.

پس از صفویه، نادر افشار، یکی از بزرگان ایل افشار، حکومت افشاریه را تاسیس کرد و

در مدت کوتاه امپراطوری بزرگی به وجود آورد.

با ضعیف شدن افشاریه، حکومت ایران به زندیه رسید که از سال ۱۱۶۳ تا ۱۲۰۹ ه
ق بر این کشور حکومت کردند.

پس از زندیه، حکومت به قاجاریه رسید. در مدت یک قرن و نیم حکومت قاجار
(از ۱۲۰۰ تا ۱۳۴۴ ه ق)، قرن های نوزدهم و بیستم میلادی، قدرت های خارجی در
ایران نفوذ کردند.

از مهم ترین وقایع ایران در زمان حکومت قاجار، انقلاب مشروطه بود که بر ضد
تظام استبدادی کشور روی داد. در نتیجه این انقلاب، نظام استبدادی از سال ۱۳۲۴ ه
ق به نظام مشروطه سلطنتی تبدیل گردید.

حکومت پهلوی (۱۳۴۴، بجز قمری = ۱۳۰۴، بجز شمسی / ۱۹۲۵ میلادی)
آخرین سلسله سلطنتی در ایران است. این حکومت، با انقلاب اسلامی ایران در سال
۱۳۵۷ ه ش / ۱۹۷۹ م سقوط کرد و به جمهوری اسلامی تبدیل شد.

واژه ها

تیموریان	<i>timuriyān</i>	temuriylar
تسلط یافتن	<i>tasallot yāftan</i>	boshqaruvni qo‘lga kiritmoq
صفوی	<i>safavi</i>	safaviy
دشمنان داخلی	<i>došmanān-e doxeli</i>	ichki dushmanlar
دشمنان خارجی	<i>došmanān-e xāreji</i>	tashqi dushman
شکست دادن	<i>shekast dādan</i>	zarba bermoq
عظمت رساندن	<i>azamat rasāndan</i>	yuksaltirmoq
روابط سیاسی	<i>ravābet-e siyāsi</i>	siyosiy aloqalar
ایل	<i>il</i>	qabila
ضعیف شدن	<i>zaif šodan</i>	zayiflashmoq
زندیه	<i>zendiye</i>	Zandiya (Eronda (Shiroz) XVIII asrda hukm surgan silsila nomi)
حکومت کردن	<i>hokumat kardan</i>	hukmronlik qilmoq
نفوذ کردن	<i>nofuz kardan</i>	hukmronlik qilmoq
وقایع	<i>vaḡāiye</i>	voqealar
انقلاب مشروطه	<i>enḡelāb-e mašrute</i>	konstitutsiya inqilobi
استبدادی	<i>estebdādi</i>	istibdod, zulum
روی دادن	<i>ruy dādan</i>	ro‘y bermoq, sodir bo‘lmoq
تبدیل گردیدن	<i>tabdil gardidan</i>	o‘zgartirmoq, almashtirmoq
سقوط کردن	<i>soḡut kardan</i>	qulamoq

Ikkinchi mashg‘ulot

1. رساندن ... به اوج ... *be owj rasāndan* “... ga yetkazmoq”, “... ga olib chiqmoq”. Bu fe’liy konstruksiya, asosan, “... darajasiga yetkazmoq” ma’nosida

ishlatiladi. Masalan: پادشاهان صفوی ایران را دوباره به اوج عظمت رساندند. *Pādšāhān-e safaviy irān rā do bāre be owj-e azamat rasāndand*. Safaviy podshohlari Eronni ikki bor buyuklik darajasiga (yuksaklikka) olib chiqqanlar.

2. به وجود آوردن *be vojūd āvordan* fe'liy konstruksiyasi “yaratmoq”, “yuzaga keltirmoq”, “tashkil qilmoq” ma’nosida ishlatiladi. Matn tarkibidagi او در مدت کوتاه امپراطوری بزرگی به وجود آورد. *U dar moddat-e kutāh emperāturi-ye bozorgi be vojūd āvord*. U qisqa muddatda katta imperatorlikni tashkil qildi.

3. پادشاهی *pādšāhi* so‘zi fors tilida podshoh boshqaradigan mamlakat, davlat ma’nosini bildiradi. Matnda Eronda hukmronlik qilgan sulolalarning nomlanishida qo‘llangan, masalan: پادشاهی ساسانی *pādšāhi-ye sāsāni* “Sosoniylar podshohligi” va h.k.

4. سامانیان *sāmāniyān* “Somoniyalar”. Samarqanddagi Somon nomli qishloq ahlidan bo‘lgan davlat arboblardan biri say’-harakati bilan ta’sis etilgan hukmron sulola nomi.

5. سلجوقیان *saljuqiyyān* “Saljuqiylar”. Turkiy qavmdan bo‘lmish Saljuqning nabirasi hijriy-qamariy beshinchi asrda ta’sis etgan hukmron sulola nomi.

6. افشاریه *afshāriye* “Afshoriya” – Afshor qabilasining boshliqlaridan biri bo‘lgan Nodir ismli shaxs tomonidan hijriy-qamariy XII asrda Mashhadda ta’sis etilgan hukmron sulola nomi.

7. انقلاب مشروطه *enyelāb-e mašrute* – “Mashruta inqilobi” 1324 hijriy-qamariy yilda mustabid hukumatni konstitutsion monarxiyaga almashtirgan xalq inqilobi.

8. زندیه *zandiye* “Zandiya” – Karimxon Zand tomonidan hijriy-qamariy XII asrda Sherozda ta’sis etilgan sulola nomi.

9. قاجاریه *qājāriye* “Qojoriya” – Qojor qabilasining boshliqlaridan biri bo‘lgan Og‘a Muhammadxon tomonidan Tehronda ta’sis etilgan hukmron sulola nomi.

1-mashq. Quyida 3 jumlani ketma-ketlikda ajratib ko'rsating-ki, تاریخ ایران (ادامه) tārix-e irān (edāme) matnining asosiy mazmunini aks ettirsin.

حکومت خوارزمشاهیان (۴۹۰ تا ۶۲۸ ه ق) در شمال شرقی ایران تاسیس گردید.	
پادشاهان صفوی در مدت دو قرن و نیم حکومت خود؛ دشمنان داخلی و خارجی را شکست دادند.	
در ایران جشن های زیادی وجود دارد	
از قرن هفتم تا نهم هجری تیموریان بر ایران تسلط یافتند.	
ایرانیان در طی روزهای جشن یگدیگر را دید و بازدید می کنند و میوه و آجیل صرف می کنند.	
حکومت ایران به زندیه رسید که از سال ۱۱۶۳ تا ۱۲۰۹ ه ق بر این کشور حکومت کردند.	
نادر افشار؛ یکی از بزرگان ایل افشار؛ حکومت افشاریه را تاسیس کرد.	

2-mashq. Quyidagi birikmalarni matn tarkibidan toping va yozib chiqing.

Eronning siyosiy aloqalari	
Islomiy mamlakat	
Milodiy o'n uchinchi dan o'n beshinchi asrgacha	

Bir yarim asr mobaynida	
Safaviylar davlatining tashkil qilinishi bilan	
Bu inqilob natijasida	
Ichki ta tashqi dushmanlarni yer tishlatib	

Uchinchi mashg'ulot

3-mashq. Quyidagi so'zlarning:

a) antonimlarini aniqlang.

1	دشمنان داخلی	ضعیف شدن	
2	سقوط کردن	دشمنان خارجی	
3	عظمت رساندن	نفوذ کردن	

b) sinonimlarini aniqlang:

1	تسلط یافتن	کاخ	
2	دربار	تاسیس کردن	
3	به وجود آوردن	حکومت کردن	

4-mashq. Matnni qayta o'qing va quyidagi savollarga to'g'ri (√) yoki noto'g'ri (x) belgilarini qo'ygan holda javob bering.

➤ روابط سیاسی ... از همین ۹۰۵ تا ۱۱۴۸ ه ق آغاز شد.

■ روابط سیاسی ایران و اروپا

■ حکومت ساسانیان

■ پادشاهی در ایران

➤ کی حکومت ایران به زندیه رسید که بر این کشور حکومت کردند؟

■ با ضعیف شدن ایران

■ با ضعیف شدن سفویه

■ با ضعیف شدن افشاریه

➤ در نتیجه ... نظام استبدادی از سال ۱۳۲۴ ه ق به نظام مشروطه سلطنتی تبدیل

گردید.

■ روز نوروز

■ انقلاب مشروطه

■ جشن استقلال

➤ حکومت پهلوی کی به جمهوری اسلامی تبدیل شد؟

■ باروز نوروز

■ با انقلاب اسلامی

■ با جشن استقلال

5-mashq. Quyida berilgan kalligrafiyaning yozilishiga diqqat qiling.

تسمه

tasme

“kamar”

“tizimcha”

To'rtinchi mashg'ulot

6-mashq. *matnining har ikki qismini o'qing. Quyida berilgan tayanch so'zlar ishtirokida hamda xattotlik qoidalariga rioya qilgan holda insho yozing.*

از زمان حمله عرب تا حمله مغول، اعراب مسلمان، حدود دو قرن بر ایران، اولین دولت مستقل، دومین دولت، سومین حکومت، آخرین دولت، دولت صفوی، دشمنان داخلی و خارجی، نادر افشار، امپراطوری بزرگی، قرن های نوزدهم و بیستم میلادی، جمهوری اسلامی.

7-mashq. *Matnga muvofiq “to'g'ri” yoki “noto'g'ri”ligini yozing va xatoni to'g'rilang:*

۱. حکومت ماد ۷۰۱ سال پیش از ظهور اسلام تاسیس شد.
۲. هخامنشیان ۱۲۰ سال حکومت کردند.
۳. دوره قبل از اسلام در ایران ۱۱۵۰ سال است.
۴. اسکندر شاهنشاهی اشکانی را شکست داد.
۵. اشکانیان بیش از ساسانیان حکومت کردند.
۶. هم اشکانیان و هم ساسانیان رقیب امپراطوری روم بودند.
۷. از سال ۶۳۶ میلادی، تاریخ باستانی ایران شروع می شود.

8-mashq. Matnga muvofiq “to‘g‘ri” yoki “noto‘g‘ri”ligini yozing va xatoni to‘g‘rilang:

۱. از زمان حمله عرب تا حمله مغول حدود ۶۰۰ سال می شود.
۲. اعراب دویست سال بر ایران حکومت کردند.
۳. اولین دولت بزرگ ایرانی بعد از تسلط اعراب دولت سامانی بود.
۴. بازرگانان مغول در زمان سلجوقیان کشته شدند.
۵. حمله مغولان در سال ۶۱۶ میلادی شروع شد.
۶. خوارزمشاهیان در قرن ششم هجری حکومت می کردند.

9-mashq. Berilgan soʻzlar bilan matnni toʻldiring.

مغولان، ماندن، تسلط، استقلال، نژاد، قرن، مهاجرت، حاکمان، سرزمین

ایرانیان که از _____ آریایی هستند به فلات ایران _____ کردند. در قرن هفتم میلادی؛ اعراب مسلمان بر ایران _____ یافتند. ایرانیان پس از مدتی، کشور را به دست آوردند اما به اسلام وفادار _____ . پس از اعراب، _____ غیرایرانی حدود سه _____ بر این _____ حکومت کردند و بعد، _____ و تیموریان بر ایران حاکم شدند.

10-mashq. Tarjima qiling.

Gʻaznaviylar hijriy 351-582 yillarda podshohlik qilgan.

Ular oʻz davlati chegaralarini Eronning sharqiy va markaziy mintaqalaridan Hindistonning gʻarbiy hududlarigacha kengaytirganlar.

Saljuqiylar hijriy 429-590 yillarda, Xorazmshohlar 490-628 yillarda Eronda hukmronlik qilganlar.

Safaviylar sulolasi hijriy-qamariy oʻninchi asrda davlat tepasiga keldilar.

Safaviylar ikki yarim asr davomida Eronni juda rivojlantirdilar va Eron-Yevropa aloqalarini boshlab berdilar.

Safaviylardan so‘ng Eronda hijriy 1148-1218 yillar davomida Afshoriylar sulolasi hukumat yuritdi.

Zandiya sulolasining qisqa hukmronligidan so‘ng Eron davlati boshqaruvi Qojorlar qo‘liga o‘tdi.

“Mashruta inqilobi” Qojorlar hukumati davrining eng muhim tarixiy voqeasi edi.

Pahlaviylar Eron podshohlarining eng oxirgi sulolasi bo‘ldi va 1979 milodiy yilda Eron islom inqilobi natijasida barham topdi.

11-mashq. Berilgan yozuvni o‘qishga harakat qiling.

YETTINChI DARS

Birinchi mashg'ulot

سلطنت مادها

حدود سه هزار و پانصد سال پیش، اقوام آریایی از نژادهند و اروپایی به ایران کنونی

مهاجرت کردند و سرزمین جدید، ایران، یعنی "سرزمین آریایی ها" نامیده شد.

ایرانیان از سال ۷۰۱ پیش از میلاد تا سال ۶۳۶ میلادی، یعنی حدود سیزده قرن و

نیم، چهار حکومت بزرگ در آسیا تشکیل دادند: ماد، هخامنشی، اشکانی و ساسانی.

اولین پادشاهی ایرانیان به دست مادها تشکیل شد و ۱۵۱ سال ادامه داشت. پایتخت

مادها همدان بود که اولین پایتخت ایران به شمار می رود.

مهاجرت آریاییها - در زمان قدیم که آغاز آن معلوم نیست شعبه ای از نژاد آریا

موطن خود را (شاید فلات پامیر باشد) ترک گفته در سغد (سمرقند و بخارا) و مرو اقامت

گزیبند - بواسطه پیش آمد حوادث گوناگون اقامت آنها در آن حدود دشوار گردیده بطرف

بلخ و خراسان آمدند و از آنجا در سایر نقاط ایران مستقر گشتند.

تاریخ این مهاجرت معلوم نیست ولی می توان حدس زد که خاتمه آن بین قرن نهم

و هشتم قبل از میلاد است مهمترین اقوام آریایی که در فلات ایران اقامت گزیدند

قوم ماد و پارس است.

مادها - شش قبیله مستقل بودند که هنگام خطر با یکدیگر متحد میشدند. شغل آنان در ابتدا

گله داری بوده بتدریج مشغول فلاحت گشتند. مادها در غرب و شمال غربی ایران یعنی

(آذربایجان و کردستان و عراق عجم) اقامت داشته و قبل از تأسیس دولت ماد مملکت

آنها عرصه تاخت و تاز آسورسها بوده است.

واژه ها

اقوام <i>arvām</i> –	qavmlar
نژاد <i>nežād</i> –	urug‘, qabila
کنونی <i>konuni</i> –	hozirgi
مهاجرت کردن <i>mohājerāt kardan</i> –	boshqa shaharga ko‘chib o‘tmoq
ماد <i>mād</i> –	mod
هخامنشی <i>haxāmaneši</i> –	ahamoni
اشکانی <i>aškāni</i> –	arshaxiy
ساسانی <i>sāsāni</i> –	sosoni
به شمار رفتن <i>be šomār raftan</i> –	hisoblanmoq
موطن <i>mowten</i> –	vatan, ona yurt
فلات <i>felāt</i> –	dasht, cho‘l
اقامت گزیدن <i>eṣāmat gozidan</i> –	ko‘chib borib, o‘rnashmoq
منتشر گشتن <i>montašer gaštan</i> –	tarqalmoq, yoyilmoq
گله داری <i>galedāri</i> –	chorvachilik
فلاحت <i>falāhat</i> –	qishloq xo‘jaligi
عرصه <i>arse</i> –	chegara, er maydoni
تاخت و تاز <i>tāxt-u tāz</i> –	istelo‘

LEKSIK IZOH

1. حدس زدن (کردن) *hads zadan (kardan)* fe‘li – “taxmin qilmoq”, “gumon qilmoq”, “gumonda bo‘lmoq”, deb tarjima qilinadi. Hozirgi fors tilida bu fe‘lning گمان کردن *gamān kardan* varianti qo‘llaniladi. حدس زدن *hads zadan* fe‘li, ko‘pincha, asarlarda, tarixiy qo‘lyozmalarda uchraydi. Masalan: حدس کرده

Hads karde ast ke haxāmanešiyān yabl az sāsāniyān zendagi kardand. Ahamoniylar Sosoniylardan oldin yashagan, deb taxmin qilinadi.

2. *mottahed gaštan* – “birlashmoq”, “qo‘shilmoq”, deb tarjima qilinadi. *mottahed* “qo‘shilgan”, “birlashgan” ma’nosini beruvchi bu qo‘shma fe’lning ot qismi, asosan, *gardidan* yoki *kardan* yordamchi fe’llari bilan ishlatiladi. Ammo tarixiy asarlarda, ayniqsa, badiiy-publitsistik uslubda *mottahed gaštan* qo‘shma fe’li ko‘proq qo‘llaniladi. Masalan: *Mādhā – šeš yabile-ye mostayel budand ke hengām-e xatar bā yek digar mottahed migaštand.* Modlar olti mustaqil qabiladan iborat bo‘lganlar, xatar vaqtida bir-biri bilan birlashganlar.

Ikkinchi mashg‘ulot

1-mashq. *matnidan tarixiy joy nomlari va ismlarni agratib yozing.* *matnidan tarixiy joy nomlari va ismlarni agratib yozing.*

2-mashq. *Berilgan so‘zlar bilan matnni to‘ldiring.*

<p>- مهاجرت کردند</p> <p>- تشکیل دادند</p> <p>- تشکیل شد</p> <p>- همدان</p> <p>- معلوم نیست</p> <p>- اولین - به شمار می</p> <p>- رود - ترک کردند</p>	<p>... پادشاهی ایرانیان به دست مادها تشکیل شد و ۱۵۱ سال ادامه داشت. پایتخت مادها ... بود که اولین پایتخت ایران ... ایرانیان از سال ۷۰۱ پیش از میلاد تا سال ۶۳۶ میلادی، یعنی حدود ... ، چهار حکومت بزرگ در آسیا ... : ماد، هخامنشی، اشکانی و ساسانی. حدود سه هزار و پانصد سال پیش، اقوام آریایی از نژاد هند و اروپایی به ایران کنونی ... مهاجرت آرائیها – در زمان</p>
--	--

قدیم که آغاز آن ... شعبه ای از نژاد آریا موطن خود را (شاید فلات سیزده قرن و نیم – پامیر باشد) ... مرو اقامت گزیدند – بواسطهٔ پیش آمد حوادث ایران. گوناگون اقامت آنها در آن حدود دشوار گردیده بطرف بلخ و خراسان آمدند و از آنجا در سایر نقاط ... منتشر گشتند.

3-mashq. Berilgan savollarga fors tilida javob bering.

۱. از نژاد هند و اروپا کدام قبیله ها پیدا شد؟

۲. اقوام آریایی کجا مهاجرت کردند و نامشان چه بود؟

۳. آریایی ها چند سال اداره حکومت کردند؟

۴. آریایی ها چند حکومت را تشکیل کردند؟ نامشان را ببرید.

۵. پایتخت مادها کجا بود و در کجا اقامت کردند؟

۶. مهمترین اقوام آریایی که در فلات ایران اقامت گزیدند کیستند؟

Uchinchi mashg'ulot

4-mashq. Quyida berilgan to'rtlikni o'qing va yod oling.

فرخ روزی که فارغ از خویش شوی
 از هر دو جهان گذاشته، درویش شوی
 طغیان کنی و خرمن هستی سوزی
 “یا حق” گویان رسته ز هر کیش شوی

5-mashq. Quyidagi birikmalarni fors tiliga tarjima qiling hamda ularni yod oling.

Midiyaliklar saltanati	
3500 yilcha oldin	
oriylar qabilasi	
oriylar zamini bo‘lmish hozirgi Eron	
Osiyodagi to‘rtta katta hukumat	
Eronliklarning birinchi podshohligi	
Erondagi eng birinchi poytaxt	
qachon boshlangani noma'lum bo‘lgan oriylarning yurishi	
Balx va Xuroson tomon	
miloddan avvalgi asrlar	
Oriylarning muhim qavmlari – midiyaliklar va forslardir	

6-mashq. Quyida 3 jumlani ketma-ketlikda ajratib ko‘rsating-ki, سلطنت مادها matnining asosiy mazmunini aks ettirsin.

حکومت خوارزمشاهیان (۴۹۰ تا ۶۲۸ ه ق) در شمال شرقی ایران تاسیس گردید.	
پادشاهان صفوی در مدت دو قرن و نیم حکومت خود؛ دشمنان داخلی و خارجی را شکست دادند.	
اروپایی به ایران کنونی مهاجرت کردند و سرزمین جدید؛ ایران؛ یعنی "سرزمین آریایی ها" نامیده شد.	
ایرانیان از سال ۷۰۱ پیش از میلاد تا سال ۶۳۶ میلادی؛ یعنی حدود سیزده قرن و نیم؛ چهار حکومت بزرگ در آسیا تشکیل دادند: ماد؛ هخامنشی؛ اشکانی و ساسانی.	
ایرانیان در طی روزهای جشن یگدیگر را دید و بازدید می کنند و میوه و آجیل صرف می کنند.	
مادها در غرب و شمال غربی ایران یعنی (آذربایجان و کردستان و عراق عجم) اقامت داشت	
نادر افشار؛ یکی از بزرگان ایل افشار؛ حکومت افشاریه را تاسیس کرد.	

To'rtinchi mashg'ulot

7-mashq. Berilgan jummalarni o'zbek tiliga tarjima qiling.

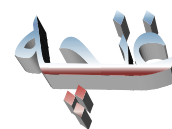
Deyarli uch yarim ming yil oldin Hind-Yevropa urug‘lariga mansub bo‘lgan Oriylar qabilasi hozirgi Eron territoriyasiga ko‘chib o‘tdilar.

Eronliklar eramizdan avvalgi 701 yildan eramizning 636 yiliga qadar Osiyo qit‘asida to‘rtta qudratli hukmron sulolalarga asos solganlar.

Modlar sulolasi 151 yil hukm surgan va ularning poytaxti hozirgi Hamadon shahri o‘rnida bo‘lgan.

Oriylar o‘z vatanlarini tark etib, Samarqand va Buxoroda yashab qolganlar.

8-mashq. Quyida berilgan kalligrafiyaning yozilishiga diqqat qiling.

yonče
“g‘uncha”

9-mashq. Quyidagi birikmalarning tarjimasini toping va yozib chiqing.

	حدود سه هزار و پانصد سال پیش
	از نژاد هند و اروپا
	سرزمین آریایی ها
	اولین پادشاهی ایرانیان
	به دست مادها تشکیل شدن
	مهاجرت آریاییها
	نژاد آریا
	فلات پامیر
	در سایر نقاط ایران
	مهمترین اقوام آریایی
	در ابتدا گله داری

SAKKIZINChI DARS

Birinchi mashg'ulot

سلسله پنجمی

هخامنشیان (۵۵۰ تا ۳۳۰ پ. م.) بزرگ‌ترین شاهنشاهی جهان را تأسیس کردند و

توانستند مرزهای ایران را در مشرق، به سرزمین‌های غربی هند، و در مغرب به شهرهای

شرقی یونان و شمال آفریقا برسانند. در سی ایالت و کشور این شاهنشاهی، پهل و شش قوم

از نژادهای مختلف با دین‌ها، زبان‌ها و عادت‌های گوناگون زندگی می‌کردند.

پارسی‌ها قومی بودند آریایی نژاد که پس از مهاجرت از موطن خود در فلات ایران

خاصه در ایالت فارس و حدود عیلام قدیم اقامت گزیدند. این قوم منقسم بر شش قبیله:

زراعت پیشه و چهار قبیله صحرائین میشد. بجهاتی که هنوز معلوم نشده هخامنشیان از سایر

طوایف پازارگاد جدا شده و بطرف عیلام رفته جای پادشاهان بومی آن حدود را بگرفتند.

باضعیف شدن شاهنشاهی هخامنشی، اسکندر مقدونی در سال ۳۳۰ پ. م. ایرانیان را

شکست داد و یونانیان دو قرن بر ایران یا مناطقی از آن حکومت کردند. اما اسکانیان

(۲۵۶ پ. م. تا ۲۲۴ م.) جانشینان اسکندر را بیرون راندند و ایران را به استقلال

رساندند. شاهنشاهی باسکوه ساسانی (۲۲۴ تا ۶۳۶ م) آخرین سلسله ایرانی پیش از ظهور اسلام

است.

کتیبه های که سلاطین هخامنشی از خود یادگار گذاشته اند بر سه زبان است: پارسی باستانی،

زبان انرانی یا شوشی و لسان بابلی بود و آنها با حروف میخی می نوشتند.

واژه ها

هخامنشی	<i>haxāmaneši-</i>	Ahamoniy
ایالت	<i>eyālat-</i>	provinsiya, viloyat
خاصه	<i>xāsse-</i>	alohida, xos
عیلام	<i>ilām-</i>	elam (podshohlik)
منقسم	<i>monyasem-</i>	taqsimlangan, bo‘lingan
زراعت پیشه	<i>zerāatpiše-</i>	dehqonchilik
صحرا نشین	<i>sahrā nešin-</i>	ko‘chmanchi
پادشاهان بومی	<i>pādšāhān-e bumi-</i>	mahalliy podshohlar
طوایف	<i>tavāyef-</i>	qadimda qabila
پاسارگاد	<i>pāsārgād-</i>	pasargad (qabila nomi)
عیلام	<i>eylām-</i>	elam (qadimgi davlat)
کتیبه ها	<i>katibehā-</i>	qadimgi yozuvlar
حروف میخی	<i>horuf-e mixi</i>	mixxat yozuvlari

LEKSIK IZOH

1. Tarixda “miloddan avval”, “miloddan keyin” birikmasi qo‘llaniladi. Buni qisqartirib “m.a.” va “m.k.” ko‘rinishida ifodalanadi. Fors tilida esa “miloddan avvalgi” (m.a.) – (پ. م.) *piš az milādi* ko‘rinishida, “miloddan

keyin” – بعد از میلادی (*ba'd az milādi* (ب.م.)) qisqartmasidan foydalaniladi. Masalan: هخامنشیان (۵۵۰ تا ۳۳۰ پ. م.) بزرگ ترین شاهنشاهی جهان را تاسیس کردند. *Haxāmanišiyān (550 tā 330 p. m.) bozorgtarin šāhanšāhi-ye jahon rā ta'sis kardand.* Ahamoniylar (m.a. 550 yildan 330 yillargacha) jahonning eng katta podshohligini barpo qildi.

2. زراعت پیشه *zerāatpiše* so'zidagi زراعت *zerāat* “qishloq xo'jaligi”, “ziroat” ma'nolarini bildirib, پیشه *piše* “kasb-kor”, “mashg'ulot” kabi ma'nolarni bildiradi. زراعت پیشه *zerāatpiše* “dehqonchilik” deb tarjima qilinadi. صحرا نشین *sahrānešin* so'zi صحرا *sahrā* “sahro”, “cho'l” so'zi va نشین *nešin* (نشستن *nešastan* “o'tirmoq” fe'lining HKZN) “o'tirish” so'zlarining birikuvidan hosil bo'lgan bo'lib, “ko'chmanchi” termini uchun qo'llaniladi. Masalan: این قوم منقسم برشش قبیله زراعت پیشه و چهار قبیله صحرا نشین میشد. *In γavm monqasem-e bar šes γabile-ye zerāatpiše va čahār γabile-ye sahrānešin mišod.* Bu qavm olti dehqonchilik qabilasi va to'rt ko'chmanchi qabilalariga bo'lingan.

3. به استقلال رساندن *be esteylāl rasāndan* murakkab fe'li “mustaqillakka olib chiqmoq” fe'lidagi رساندن *rasāndan* fe'lining lug'aviy ma'nosi “etkazmoq” bo'lib, birikma tarkibida “olib chiqmoq” ma'nosini ifodalaydi. Masalan: اما اشکانیان جانشینان اسکندر را بیرون راندند و ایران را به استقلال رساندند. *ammā aškāniyān-e jānešiniyān eskandar rā birun rāndand va irān rā be esteylāl rasāndand.* Ammo arshaxiylar

Ikkinchi mashg'ulot

1-mashq. هخامنشیان *matnida berilgan modal fe'llarni ajratib yozing va ularning ishlatilishiga diqqat qiling.*

2-mashq. Quyida berilgan pahlaviy harflarining yozilishiga diqqat qiling.

سنجش و مقایسه الفبای پهلوی اوستایی با الفبای امروزی ما، بنگرید که بیش از شصت درصد حروف الفبای پهلوی اوستایی، با اندکی دگرگونی در الفبای امروز ما دیده میشود و چهل درصد دیگر حروف نیز با دگرگونی بیشتر و بریدن اضافات، به الفبای امروزی تبدیل میشود:

آ-ا	د	ذ	ف	ک	و
ب	ر	ر	گ	گ	ق
پ	ز	ز	ل	ل	ک
ت	ژ	ژ	م	م	س
چ	س	س	ن	ن	م
چ	ش	ش	ه	ه	ب
خ	غ	غ	و-او	و-او	ا
د	ف	ف	ی-ای	ی-ای	و

3-mashq. Quyida matnni o'qing va tarjima qiling.

شاهان ساسانی به شهرسازی دلباختگی داشتند و توجه بسیار به ساختمان شهرها و

آبادانی داشته اند. بسیاری از شهرهای زمان ساسانی به صورت دایره ای یا

گرد ساخته شده است. پسوند گرد در پایان اسم بسیاری از شهرها، هنوز هم باقی

مانده است: دشت گرد، سوسون گرد، لاسگرد، بروگرد (بروجرد)،

دارابگرد، فیروزگرد، بختاگرد و گوهرگرد.

واژه ها

دلباختگی داشتن	<i>del bāxtegi</i>	-chuqur mehr qo‘ymoq
پسوند	<i>pasvand</i>	-qo‘shimcha
گرد	<i>gard</i>	-aylana
دشت گرد	<i>daštgard</i>	-Dashtgard
سوسون گرد	<i>susangard</i>	- Susangard
لاسگرد	<i>lāsgard</i>	- Losgard
بروگرد	<i>borugard</i>	- Borugard
دارابگرد	<i>dārābgard</i>	- Dorobgard
فیروزگرد	<i>firuzgard</i>	- Firuzgard
بختاگرد	<i>baxtāgard</i>	- Baxtogard
گوهرگرد	<i>gavhargard</i>	- Gavhargard

4-mashq. Nuqtalar o‘rniga berilgan so‘zlar bilan matnni to‘ldiring.

پارسی ها قومی بودند آریائی نژاد که پس از ... از موطن خود در	زراعت پیشه -
... خاصه در ایالت فارس و حدود عیلام قدیم این قوم منقسم	شاهنشاهی هخامنشی
برشش قبیله ... و چهار قبیله صحرا نشین میشد. بجهاتی که هنوز ...	- فلات ایران -
هخامنشیان از سایر طوایف ... جدا شده و بطرف عیلام رفته جای	پازارگاد - شکست
پادشاهان بومی آن حدود را بگرفتند. با ضعیف شدن ... اسکندر مقدونی	داد - معلوم نشده -
در سال ۳۳۰ پ. م. ایرانیان را ... و یونانیان دو قرن بر ایران یا	مهاجرت - اقامت
مناطق از آن حکومت کردند. اما اشکانیان (۲۵۶ پ.م. تا ۲۲۴ م.)	گزیدند - بیرون
جانشینان اسکندر را ... و ایران را به استقلال رساندند.	راندند -

Uchinchi mashg‘ulot

5-mashq. Quyidagi birikmalarni fors tiliga tarjima qiling.

Eng katta shohlik	
Eron xududlari	
Yunonistonning sharqiy shaharlari	
bu shohlikning mamlakat va viloyatlari	
qirq olti qavm va urug‘ga ega bo‘lgan shohlik	
haligacha ma’lum bo‘lmagan	
Elam va Fors hududi	
mahalliy shohliklar	
ahamoniylarning zayiflashuvi	

Miloddan avvalgi 550-330 yillarda sharqda Erongacha, g'arbda hind va yunon yerlarigacha, shimolda afrika qit'asigacha bo'lgan joylarda ahamoniylar qabilasi katta shohlikni tashkil qildilar.

O'ttiz mamlakat va viloyatni o'z ichiga olgan ahamoniylar qirq olti qavm va urug'dan iborat bo'lgan.

Ularning dini, tili va odatlari bir-biridan farq qilardi.

Qadimgi forslar qadimgi Eron va elam hudutlarida yashaganlar.

Fors qavmining olti qabilasi dehqonchilik va to'rt qabilasi ko'chmanchi bolganlar.

Miloddan avvalgi 330-yillarda ahamoniylar podshohligi zaiflashadi.

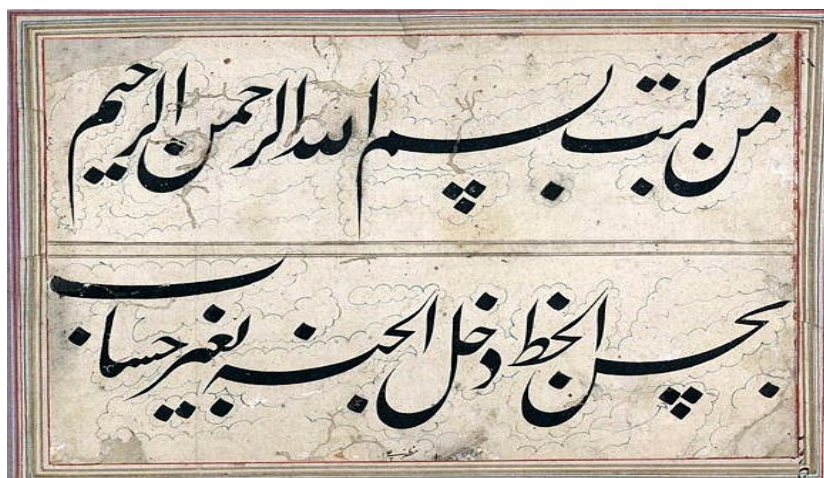
Shundan so'ng Aleksandr Makedonskiy ahamoniylarga zarba berdilar.

Ikki asrdan so'ng ko'chmanchilar Iskandrni Eron zaminidan quvib chiqardilar.

Yozma manbalar xabar beradiki, Sosoniylar qabilasi asosan, mixxat yozuviga asoslangan qadimgi fors va bobil tilida so'zlashgan.

Shunday qilib, sosoniylar hukumati Islom dini yuzaga kelgunga qadar hukmronlik qilgan.

8-mashq. Rayhoniyy yozuvda ifodalangan jummalarning yozilishiga diqqat qiling.

TO‘QQIZINCHI DARS

Birinchi mashg‘ulot

آشكانيان

در زمان حکومت اشکانی، ایران و روم دو امپراتوری بزرگ و دو رقیب

جهانی بودند. جنگ های ایران و روم در طول حکومت ساسانیان ادامه داشت.

سلسله ی اشکانی از یکطرف ایران را از سلوکیان نجات داد و از طرف دیگر

سال های دراز با رومیان جنگیده مانع پیشرفت آنان در ممالک شرقی گردیده و

راه را برای سلاطین ساسانی باز کردند. از این حیث سلسله ی اشکانی یکی از

سلسله های مقتدر ایران باستان است. بد اقتدار فراوانیکه پادشاهان اشکانی در

ممالک خود داشتند دو موضوع را باید در نظر گرفت یکی آنکه حکمفرمایان بعضی از

ایالات ایران نیمه استقلالی از خود داشته، یعنی در اداره کردن امور داخلی خود تقریباً

آزاد بودند و فقط در مجلس انتخاب شاه جدید حاضر گردیده است.

اما مذهب پادشاهان آن سلسله ترکیبی بوده است از مذهبی آرائی های باستانی

و آئین زردشتی و عبادت مهر و پرستش بعضی از ارباب انواع یونانی است.

در زمان اشکانیان ایران آباد و تجارت رونق عظیمی داشته، مدال التجاره از

طرف مغرب یعنی سوریه و فنیقیه از راه ایران به هند و چین حمل می شد.

واژه ها

اشکانیان *aškāniyān* – arshaxiylar

نجات دادن	<i>nejād dādan</i>	– qutqarmoq, humoyalamoq
جنگیده	<i>jangide</i>	– jangchi
مانع	<i>māneʻ</i>	– moneʻ
ممالک	<i>mamolek</i>	– mamlakatlar (مملکت soʻzining koʻpligi)
گردیده	<i>gardide</i>	–
باز کردن	<i>bāz kardan</i>	– ochmoq
از این حیث	<i>az in hiys</i>	– shu jihatdan
مقتدر	<i>moʻytader</i>	– kuchli
ایالات	<i>eyālat</i>	– viloyatlar (viloyat soʻzining koʻpligi)
ترکیبی	<i>tarkibi</i>	– murakkab, bir necha tarkibli
آئین	<i>āyin</i>	– qoida, tartib
پرستش	<i>parasteš</i>	– sigʻinish, ibodat qilish
ارباب	<i>arbāb</i>	– 1) “Xudo”ning koʻpligi; 2) xoʻjayin
تجارت	<i>tajāreb</i>	– tajribalar
عظیمی	<i>azimi</i>	– buyuk, katta
مال التجاره	<i>māl ol-tejāre</i>	– tovar, tijorat mollari
فنیفیہ	<i>finifiye</i>	– Finikiya
حمل شدن	<i>haml šodan</i>	– tashilmoq, olib oʻtilmoq

Ikkinchi mashgʻulot

1-mashq. Birikmalarning tarjimasini yozib chiqing.

زمان حکومت اشکانی	
طول حکومت ساسانیان	
سال های دراز	
ممالک شرقی	
بعضی از ایالات	
اداره کردن امور داخلی	
مجلس انتخاب شاهنشاه	
رونق عظیمی	

2-mashq. Quyida 3 jumlani ketma-ketlikda ajratib ko'rsating-ki, Ashkanian aškāniyān matnining asosiy mazmunini aks ettirsin.

حکومت خوارزمشاهیان (۴۹۰ تا ۶۲۸ ه ق) در شمال شرقی ایران تاسیس گردید.	
ایران و روم دو امپراتوری بزرگ و دورقیب جهانی بودند.	
سلسله ی اشکانی یکی از سلسله های مقتدر ایران باستان است.	
از قرن هفتم تا نهم هجری تیموریان بر ایران تسلط یافتند.	
ایرانیان در طی روزهای جشن یگدیگر را دید و بازدید می کنند و میوه و آجیل صرف می کنند.	

<p>خگمفرمایان بعضی از ایالات ایران نیمه استقلالی از خود داشته؛ یعنی در اداره کردن امور داخلی خود تقریباً آزاد بودند</p>	
<p>نادر افشار؛ یکی از بزرگان ایل افشار؛ حکومت افشاریه را تاسیس کرد.</p>	

3-mashq. Quyida berilgan aforizmni o'qing, tarjimasini yonidagi katakka yozing va yod oling.

<p>بنی آدم اعضای یکدیگرند بنی آدم اعضا یکدیگرند بنی آدم اعضا یکدیگرند</p>	
---	--

Uchinchi mashg'ulot

4-mashq. Matnni qayta o'qing va quyidagi savollarga to'g'ri (√) yoki noto'g'ri (x) belgilarini qo'ygan holda javob bering.

➤ ... در طول حکومت ساسانیان ادامه داشت.

■ جنگهای ساسانیان

➤ جنگ های ایران و روم

➤ جنگهای سامانیان

➤ سلسله‌ی اشکانی... است.

■ یکی از سلسله‌های گوناگون ایران باستان

■ یکی از سلسله‌های کوچک ایران باستان

■ یکی از سلسله‌های مقتدر ایران باستان

➤ حکمفرمایان بعضی از ایالات ایران... تقریباً آزاد بودند.

■ در اداره کردن امور داخلی خود

■ در زمین

■ در منطقه

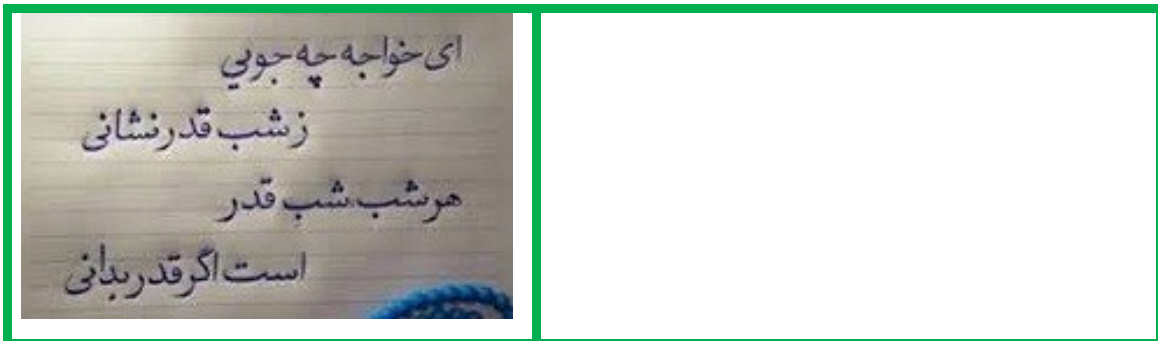
➤ در زمان اشکانیان ایران مال التجاره از کدام طرف حمل می شد؟

■ از ایران

■ از سوریه و فنیقیه

■ از مغرب

5-mashq. Quyidagi aforizmni o'qing va yoniga tarjimasini yozing.

To'rtinchi mashg'ulot

6-mashq. Qo‘lyozma yozuvda ifodalangan jumlalarning yozilishiga diqqat qarating va tarjima qiling.

	<p>tarjima:</p>
---	-----------------

7-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Ikki buyuk imperiya – Rim va Eron davlatlari arshaxiylar davridan buyon bir-biriga raqib bo‘lgan.

Sosoniylar davrigacha davom etgan Eron-Rim urushi Arshaxiylar davrida boshlangan.

Qadimgi Erondagi eng kuchli sulolalardan biri bo‘lgan Arshaxiylar sulolasi sharqdagi hududlarga egalik qilardilar.

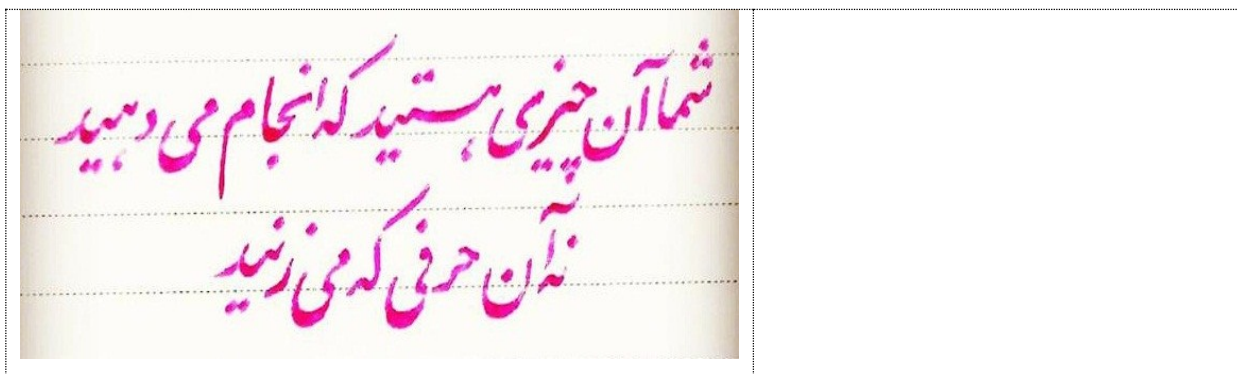
Arshaxiylar davrida hukmdorlar asosan, davlatni mustaqil boshqarganlar.

Arshaxiylar davrida sulola vakillari turli dinga mansub bo‘lib, shulardan qadimgi oriylar dini va zardo‘shiylik asosiy dinlardan biri bo‘lgan.

Arshaxiylar davrida tijorat ancha rivojlangan.

Tijorat mollari Suriya va Finikiyadan Eron orqali o‘tib, Hindiston va Xitoy mamlakatlarigacha etkazilgan.

8-mashq. Yozuvda ifodalangan jumalarning yozilishiga diqqat qiling va yonidagi katakka tarjimasini yozing.

O‘NINChI DARS

Birinchi mashg‘ulot

طاهرمان

طاهریان اولین حکومت مستقل ایران بعد از حمله ی عرب بودند.

طاهریان بر نواحی شرقی و قسمتی از شمال ایران تسلط یافته و موجب

تجربه ی "دولت عباسی" گردیدند. در زمان طاهریان نیشابور به پایتختی برگزیده

شد.

طاهریان در جنگ با خوارج در شرق ایران به پیروزی دست یافتند

و سرزمین های دیگری مانند سیستان و قسمتی از ماوراءالنهر را به تصرف در

آوردند و نظام و امنیت را در مرزها برقرار کردند. در زمان طاهریان

قیامهای بابک و مازیار که به ترتیب در آذربایجان و طبرستان (مازندران) رخ

داد باعث شد که آنها از توجه به شرقی ایران باز دارد. آخرین امیر

طاهری محمد بن طاهر نیز فردی مقتدر نبود. در نتیجه حکومت طاهریان روبه رو

ضعف شد.

واژه ها

تسلط یافتن *tasallot yāftan* – hukmronlik qilmoq

موجب... *moujeb-e ...* – ...ga muvofiq

تجربه گردیدن *tajrobe gardidan* – tajribaga asoslanmoq

بر گزیدن <i>bar gozidan</i>	–tanlamoq
به دست یافتن <i>be dast yāftan</i>	–qo‘lga kiritmoq
سیستان <i>Seyistān</i>	–Seyiston
موراءالنهر <i>Movaraun-nahr</i>	–Movaraunnahr
نظام <i>nezām</i>	–qoida, tartib
امنیت <i>amniyat</i>	–tinchlik, xavfsizlik
قیام <i>qiyom</i>	–qo‘zg‘olon, isyon
مازیار <i>Māzyār</i>	–Mozyor (<i>ism</i>)
رخ دادن <i>rax dādan</i>	–yuz bermoq, bo‘lib o‘tmoq
توجه داشتن <i>tavajjoh dāstan</i>	–e‘tiborga molik, diqqatli tomoni
فردی <i>fardi</i>	–bir o‘zi

Ikkinchi mashg‘ulot

1-mashq. Birikmalarning tarjimasini yozib chiqing.

eng birinchi mustaqil davlati	
Eronning shimoliy va sharqiy qismlari	
Tohiriylar hukumati davrida	
...tajribasiga tayanganlar	
Bobak va Mozyor qo‘zg‘olonlari	
Seyiston kabi boshqa mamlakatlar	
Eronning sharqiga e‘tibor qaratmoq	

2-mashq. Quyida berilgan yozuvlarning yozilishiga diqqat qiling.

3-mashq. طاهریان *matnida berilgan qo'shma va murakkab fe'llarni ajratib yozing va ularning ishlatilishiga diqqat qiling.*

4-mashq. Nuqtalar o'rniga kerakli so'zlarni qo'yib, jummalarni ko'chirib yozing.

طاهریان اولین حکومت مستقل ایران بعد از ... بودند.	- نظام و امنیت -
طاهریان بر ... و قسمتی از ... تسلط یافته و ... "دولت	- طبرستان - موجب
عباسی" گردیدند. در زمان طاهریان نیشابور به پایتختی ...	- تجربه ی - حمله ی
طاهریان در جنگ با خوارج ... به پیروزی دست یافتند و	- عراب - شمال ایران - باز
سرزمین های دیگری مانند ... و قسمتی از ... را به تصرف	- دارد - برگزیده شد-
در آوردند و ... را در مرزها برقرار کردند. در زمان	- آذربایجان- نواحی شرقی-
طاهریان قیامهای بابک و مازیار که به ترتیب در ... و ...	- ماوراءالنهر - در شرق

ایران - سیستان -

(مازندران) رخ داد باعث شد که آنها از توجه به شرقی

ایران ...

Uchinchi mashg'ulot

5-mashq. Savollarga javob bering.

- (۱) طاهریان در کجا نفوذ کردند؟
- (۲) در قرن ۱۶ میلادی چه حوادث افتاد؟
- (۳) روابط سیاسی اروپا و ایران در کدام زمان آغاز شد؟
- (۴) امپراطوری بزرگ‌گیرا کی تاسیس کرد؟
- (۶) نام مهم‌ترین وقایع ایران در زمان حکومت قاجار را بفرمایید.
- (۷) در نتیجه این انقلاب سلطنتی کی تبدیل گردید؟

6-mashq. Bo 'sh qolgan joylarni matn asosida to 'ldirirng.

- (۱) حکومت ایران به زندیه رسید که _____.
- (۲) در زمان طاهریان نیشابور به _____.
- (۳) _____ در شرق ایران به پیروزی دست یافتند.

۴) قیامهای بابک و مازیار که _____

۵) امیر طاهری محمد بن طاهر _____

۶) _____ روبه رو ضعف شد.

7-mashq. *Nastaliq xatida berilgan jumhalarni o'qishga harakat qiling va transliteratsiyasini yonidagi katakka yozing.*

	<hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>
--	---

To'rtinchi mashg'ulot

8-mashq. *Matnni qayta o'qing va quyidagi savollarga to'g'ri (√) yoki noto'g'ri (x) belgilarini qo'ygan holda javob bering.*

➤ طاهریان ... حکومت مستقل ایران بودند.

■ اولین

■ مستقل

■ آخرین

➤ طاهریان موجب تجربه ی "دولت عباسی" گردیدند که ...

■ بر نواحی جهان تسلط یافته

■ بر ماوراءالنهر تسلط یافته

■ بر نواحی شرقی و قسمتی از شمال ایران تسلط یافته

➤ طاهریان سرزمین های دیگری مانند ... به دست آوردند.

■ تمام ایران

■ شرقی ایران

■ سیستان و قسمتی

➤ آخرین امیر طاهری کی بود؟

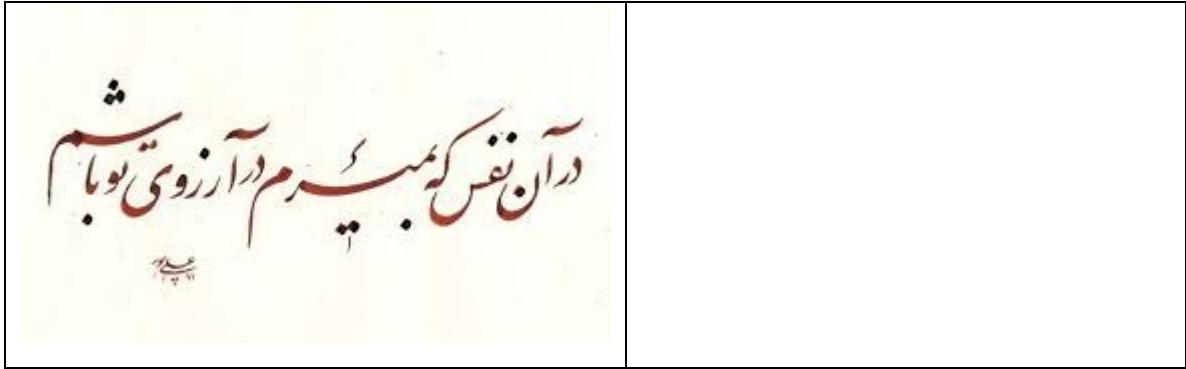
■ ساسانی

■ محمد بن طاهر

■ امیر کبیر

9-mashq. Quyida berilgan yozuvlarning yozilishiga diqqat qiling va yonidagi katakka tarjimasini yozing.

--	--

10-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Eronning shimoliy va sharqiy qismlarida hukmronlik qilgan Tohiriylar hukumat boshqaruvida “Abbosiyar tajribasi”ga asoslanishgan.

Erondagi ilk hukumat tashkil qilgan Tohiriylar sulolasi Nishopurni poytaxt qilganlar.

Seyiston va Movaraunnahrning ba’zi joylarini egallagan Tohiriylar bu joylarda o’z tartiblarini o’rnatganlar va havfsizlikni ta’minlaganlar.

Muhammad bin Tohir ismli Tohiriylarning oxirgi podshosi hukmronligi davrida bu sulola tanazzulga uchradi.

O‘N BIRINCHI DARS

ابو علی ابن سینا

در حدود هزار سال پیش یعنی در سال ۳۷۰ ه.ق. که با سال ۹۸۰ میلادی برابر است، در شهر بخارا پسری به دنیا آمد. مادرش نام او را حسین گذاشت.

حسین از پنج سالگی شروع به درس خواندن کرد. او بسیار باهوش بود و با

علاقه ی زیادی درس می خواند و به سرعت پیشرفت می کرد. کتاب را بیش

از هر چیز دوست داشت و به تدریج برای خود کتابخانه کوچکی درست کرد. هر

جا کتاب تازه ای می دید می خرید، آن را با دقت می خواند و در کتابخانه اش

نگاه می داشت. حسین در هیجده سالگی طیب ماهر و مشهوری شد که به معالجه می

بیماران می پرداخت. در این موقع به او ابو علی سینا می گفتند. هر کس که بیمار

سختی داشت، پیش او می رفت و ابو علی سینا او را درمان می کرد. ابو علی سینا

بسیار مهربان بود و بیماران محتاج را به رایگان معالجه می کرد. او نه فقط در طب

بلکه در ریاضی و نجوم، حقوق، ادبیات و دیگر علوم زمان خود دانش فراوان

داشت. اما در پزشکی در زمان خود مشهورترین ۲۹ طیب ایران بود.

ابو علی سینا تجربه ها و مطالعات خود را در کتاب های بسیاری نوشت.

کتابهای این دانشمند ایرانی به زبان های گوناگون ترجمه شده است. یکی از

کتابهای معروف ابن سینا "قانون" است که در علم طب نوشته شده است.

ابو علی سینا، طبیب و دانشمند بزرگ ایران، در پنجاه و هشت سالگی یعنی در

سال ۴۲۱ ه.ق. که با سال ۱۰۳۷ میلادی برابر است، درگذشت. آرامگاه

وی در شهر همدان (ایران) است.

واژه ها

علاقه	<i>alāye</i>	–qiziqish
به سرعت	<i>be sor'at</i>	–tezda, tezlik bilan
طب	<i>teb(b)</i>	–tib, tibbiyot
پیشرفت کردن	<i>pišraft kardan</i>	–rivojlanmoq

به تدریج	<i>be tadrij</i>	–asta-sekin
درست کردن	<i>dorost kardan</i>	–to‘g‘rilamoq, yaratmoq
تازه	<i>tāze</i>	–yangi
نگاه داشتن	<i>negāh dāštan</i>	–asramoq, saqlamoq
سخت	<i>saxt</i>	–og‘ir, qattiq
درمان کردن	<i>darmān kardan</i>	–davolamoq
رایگان	<i>rāyegān</i>	–tekin, bepul
ریاضی	<i>riyāzi</i>	–matematika
نجوم	<i>nojum</i>	–astronomiya
علوم زمان	<i>olum-e zamān</i>	–davr ilmlari
در گذشتن	<i>dar gozaštan</i>	–olamdan o‘tmoq
آرامگاه	<i>ārāmgāh</i>	–qabr

LEKSIK IZOH

1. شروع کردن *šorou‘ kardan* “boshlamoq” qo‘shma fe‘li ham kontakt, ham distant holatda ishlatiladi. شروع به . . . کردن *šorow‘ be . . . kardan* konstruksiyasi biron-bir narsani boshlamoq ma‘nosida qo‘llaniladi. Masalan:

Xoseyn az panj sālegi šorou be dars xāndan kard. –Xusayn besh yoshligidan o‘qishni boshladi.

2. با هوش بودن *bā xuš budan* –aqli bo‘lmoq. هوش *xuš* so‘zi aslida “aql”, “xotira” ma‘nolarida ishlatiladi. هوش *xuš* – *aql* so‘zi qaysi fe‘l bilan kelishiga qarab, ma‘lum bir predliqlarni qabul qiladi. Masalan, از هوش رفتن *az xuš raftan* – xotirasini yo‘qotmoq:

U bad az in ettefāγ-e badi az hušat raft. U Bu baxtsiz xodisadan so‘ng uxotirasini yo‘qotdi.

به هوش Ba'zida dakki beruvchi – Esingni yig'! jumlasini uchun fors tilida
باش! *be huš bāš* ishlatiladi.

Uchinchi mashg'ulot

1-mashq. Nuqtalar o'rniga kerakli so'zlarni qo'yib ko'chiring.

– شروع – همدان – هیجده سالگی – معالجه می کرد – کرد – پنجاه و هشت – نگاه می داشتند – قانون – آمد – در گذشت	ابو علی سینا در سن طبیب ماهری ابو علی سینا از پنج سالگی به درس خواندن ابو علی سینا تقریباً هزار سال پیش به دنیا هنوز هم دانشمندان کتاب های ابو علی سینا را در دانشگاه های بزرگ جهان ابن سینا بیماران محتاج را رایگان یکی از کتاب های معروف او است. این دانشمند بزرگ در سن سالگی آرامگاه او در است.
--	--

2-mashq. Savollarga javob bering.

۱) نام حسین اسم کیست؟

۲) ابو علی ابن سینا کی و کجا به دنیا آمد؟

۳) ابو علی سینا از چند سالگی درس خواندن را شروع کرد؟

۴) حسین از بچگی چه را دوست داشت؟

۵) وقتی حسین در هیجده سالگی طبیب ماهر و مشهوری شد کدام نام مشهوری

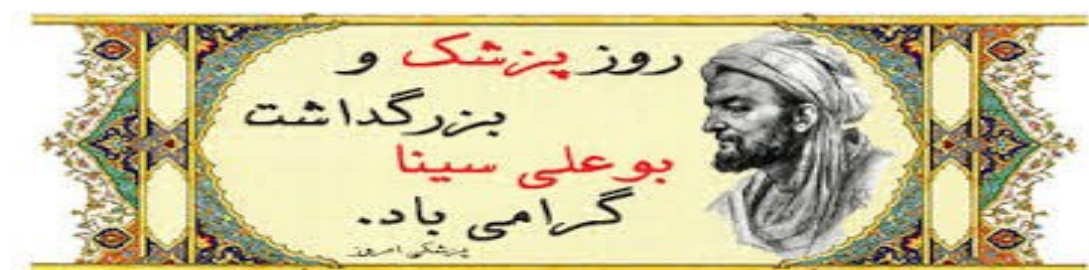
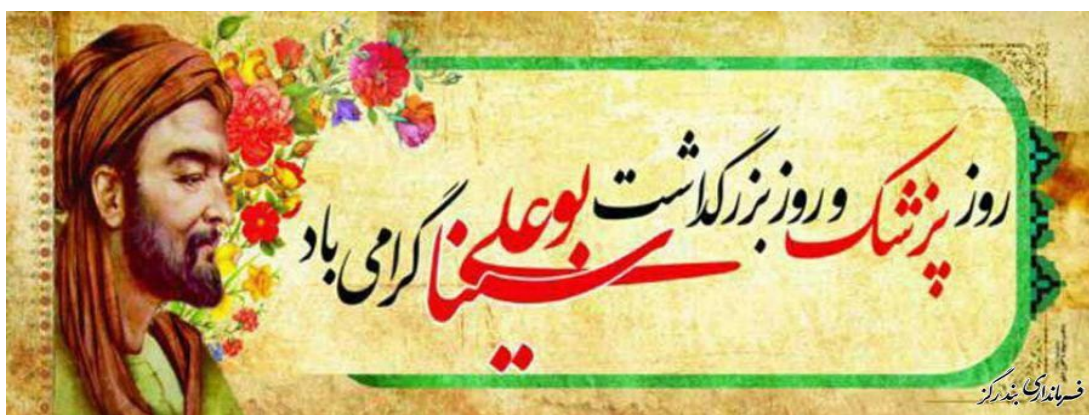
گرفت؟

۶) غیر از طب ابو علی ابن سینا به کدام علوم علاقمندی بود؟

۷) یکی از کتابهای معروف ابن سینا چه نام دارد؟

3-mashq. ابو علی ابن سینا *matnidan fe'llarini ajrating va ularning hozirgi zamon negizlarini aniqlang.*

4-mashq. Quyida berilgan kalligrafik yozuvlarni o'qing.

To'rtinchi mashg'ulot

5-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Milodiy 980-yilda Buxoro shahrida Xusayn ismli bola dunyoga keldi.

Xusayn besh yoshidan yuqori qiziqish bilan o‘qishni boshlagan.

Abu Ali ibn Sino kitobni hamma narsadan ko‘ra ko‘proq yaxshi ko‘rardi va yangi kitoblarni ko‘rishi bilanoq sotib olagar edi.

Keyinchalik uning kutubxonasida kitoblar ko‘paydi.

Xusayn 18 yoshida mohir va mashhur tabib bo‘ldi va bemorlarni bepul davolagan.

Odamlar uni Abu Ali ibn Sino, deb nomlashgan.

Abu Ali ibn Sino tibbiyot bilan birga matematika, astronomiya, huquq, adabiyot va boshqa fanlarni o‘zlashtirgan.

U qator kitoblarning muallifidir. Uning eng mashhur kitobi “Qonun” deb ataladi

va jahonning turli tillariga tarjima qilingan.

Eronning mashhur va katta tabibi bo'lgan Abu Ali Sino 1038 yilda, yani 58 yoshida dunyoni tark etdi.

Uning qabri Eronning Hamadon shahrida joylashgan.

6-mashq. Berilgan jummalarni o'qing, tarjima qiling va ma'nosini tushuntirib bering.

روز پزشک و روز بزرگداشت
بو علی سینا گرامی باد (پزشک امروز).

7-mashq. Quyidagi kalligrafik yozuvlarni o'qing va tarjima qiling.

بر بساط نکته دانان خودفروشی شرط نیست
یا سخن دانسته گوای مرد عاقل یا خموش

Ma'nosi:

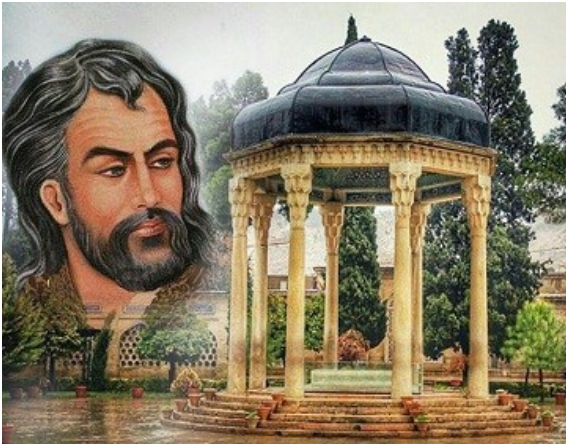
Donolar fikricha, o'zlikni sotish shart emas,
Yoki kishi bilganini gapirsin yo jim tursin.

O'N IKKINCHI DARS

Birinchi mashg'ulot

بدیهه حافظ شیرازی (بدیهه حافظ شیرازی)

در یکی از غزل های خود حافظ شاعر معروف ایران گفت:

اگر آن ترک شیرازی به دست آرد دل ما را

به خال هندویش بخشم سمرقند و بخارا را.

امیر تیمور فاتح سمرقند، پس از رسیدن به شیراز حافظ را نزد خود طلبید. وقتی حافظ به دربار

آمد تیمور با اشاره به لباس های کهنه ی شاعر و شعرش به خنده گفت:

- با همین وضعیت سمرقند و بخارا را به خال هندوی یک ترک شیرازی بخشیدی؟

حافظ هم با اشاره به لباس کهنه ی خود به شوخی گفت:

- از همین بخشش های بی حساب و کتاب است که به این روز افتاده ام!

واژه ها

بدیهه *badihe* – yangilik

شیرازی *Širāzi* – sherozlik

خال *Xāl* – xol

هندو *Hendu* – qora

بخشیدن *baxšidan* – bag‘ishlamoq

فاتح *fāteh* – g‘olib, fath qilgan kishi, fotih

طلبیدن *talbidan* – chaqirmoq, taklif qilmoq

بار *bār* – saroy qabuli

خندیدن *xandidan* – kulmoq

بخشیدن *baxšidan* – bag‘ishlamoq

Ikkinchi va uchinchi mashg‘ulot

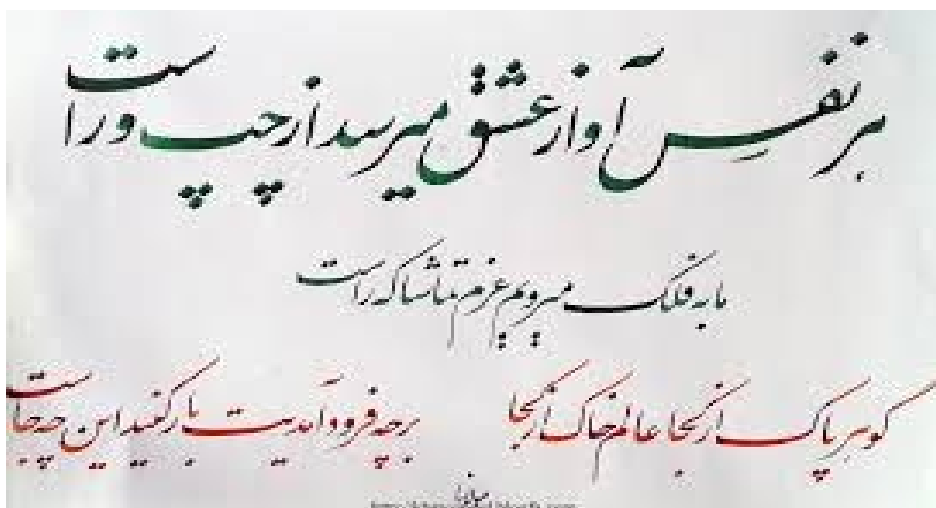
1-mashq. Savollarga javob bering.

- (۱) حافظ شیزازی کی بود؟
- (۲) در شعر کی تعریف میشود؟
- (۳) شهر سمرقند و بخارا کجا واقع است؟
- (۴) امیر تیمور کیست؟
- (۵) امیر تیمور با حافظ آشنا بود؟
- (۶) در باره امیر تیمور چه میتوانید علاوه کنید؟
- (۷) شعر را بخوانید و یاد بگیرید.

2-mashq. Berilgan so'zlardan foydalanib matnni to'ldiring.

<p>– لباس های کهنه – هندویش – با اشاره – طلبید – معروف – آمد</p>	<p>در یکی از غزل های خود حافظ شاعر . . . ایران گفت. به خال . . . بخشم سمرقند و بخارا. وقتی حافظ به در بار . . . تیمور با اشاره به . . . شاعر و شعرش به خنده گفت. حافظ هم . . . به لباس کهنه ی خود به شوخی گفت. امیر تیمور پس از رسیدن به شیراز حافظ را نزد خود . . .</p>
--	--

4-mashq. Qiyidagi xatni o'qishga harakat qiling.

5-mashq. *Matnni o‘qing va matn nima haqida ekanligini aniqlang.*

امیر تیمور فاتح سمرقند، پس از رسیدن به شیراز حافظ را نزد خود طلبید. وقتی حافظ به دربار آمد تیمور با اشاره به لباس های کهنه ی شاعر و شعرش به خنده گفت:
- با همین وضعیت سمرقند و بخارا را به خال هندوی یک ترک شیرازی بخشیدی؟
حافظ هم با اشاره به لباس کهنه ی خود به شوخی گفت:
- از همین بخشش های بی حساب و کتاب است که به این روز افتاده ام!

6-mashq. *Fors tiliga tarjima qiling.*

Amir Temur Samarqandni fath qilganidan keyin Hofiz Sheroziyni saroyga chaqirtirdi.

Hofiz Sheroziy uning oldiga kirganidan keyin uning eski libosiga qaragancha so‘radi:

– Turkiy ayolning birgina qora xoliga Samarqand va Buxoroni baxsh qildingmi?

– Hofiz Sheroziy javob berdi:

– Ha, axir shu behisob sovg‘alarim sababli shu kunlarga qolib ketdim.

– Amir Temur Hofiz Sheroziydan shu she’rini o‘qib berishini so‘radi.

Hofiz Sheroziy bu she’rni o‘qib berdi:

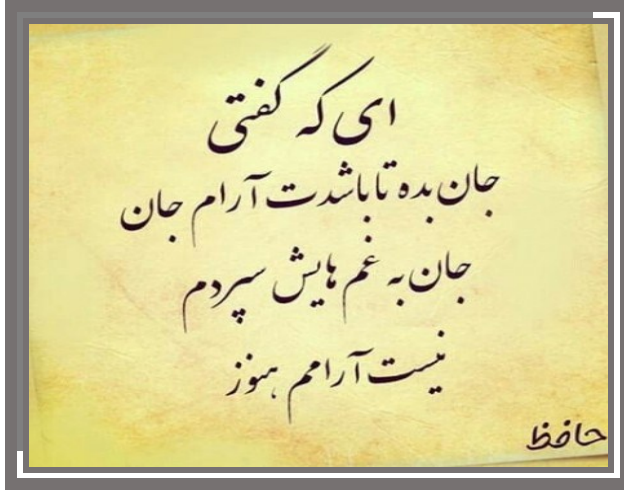
Agar ko‘nglimni shod etsa o‘shal turkman jononi
Qaro holiga baxsh qilgum Samarqand-u Buxoroni.

To‘rtinchi mashg‘ulot

7-mashq. Quyidagi so‘zlarning siniq ko‘pligini lug‘atdan toping va yod oling.

اثر		جمهوري		شعر	
رفيق		اديب		رجل	
وزير		شخص		مرکز	
رسم		دولت		وسيله	
شاعر		ملت		درس	
کتاب		مکتوب		اسم	

8-mashq. Hofiz Sheroziy qalamiga mansub ushbu she’rni o‘qing va yod oling.

ای که گفتی جان بده تا باشدت آرام جان
جان به غم هایش سپردم نیست آرام هنوز
[Ay ke gofti jān bedeh tā bā šeddat ārām-e
jān
Jān be γamhā-yaš sopordam nist ārāmam
hanuz]
Aytdingki, joningni ber, toki oromijoni
bo'lgin,
Jonni g'amlarga topshirdim, oromim
yo'qdur hanuz.

Hofiz Sheroziy

9-mashq. O'zbek tiliga tarjima qiling.

بعد از دستگیری میرزا رضا کرمانی و هنگام بازجویی از او پرسیدند چرا

حضرت ناصرالدین شاه را کشتی؟

او پاسخ داد: سراسر مملکت را فساد و فقر گرفته و همه تقصیر از او بود،

چرا که سر رشته‌ی همه چیز در مملکت به او ختم می‌شد. گفتند این ربطی به

والا حضرت ندارد و اطرافیان او مقصرند، او از خیلی امور ناراست بی

اطلاع بود.

میرزا گفت: اگر اطلاع داشت که حقش بود و اگر بی اطلاع بود،

وای به حال مملکتی که شاهان از این همه ناراستی و فقر و فساد بی اطلاع باشد

همان به که بمیرد.

10-mashq. Quyida berilgan kalligrafik yozuvlarni o'qing.

تصوف

امروز یقین است که صوفی از کلمه صوف (پشم) آید و بمعنی پشمینه پوش است که

در ادبیات فارسی بدان اشاره شده پوشیدن جامه پشمین یک گونه علامت دهد و از دنیا

گذشتن محسوب میشوند و این طایفه از همین سبب در قرون اولیه اسلام این لباس را شعر

خود کردند. ولی عقیده تصوف که اساس آن بر روی اعتقاد به وحدت وجود و ریاضت

است از کجا داخل در اسلام شده و مخصوصاً از چه راه در ایران رائج گردیده جای بحث

است. بعضی آنرا از اسلام دانند و احادیثی در این خصوص نقل کرده آیات کلام الله

مجید را حجت آوردند - این نظریه که اساس تصوف را از اسلام می دانند در میان

متبعین چندان طرفدار ندارند. گروهی دیگر بر این عقیده اند که تصوف یک فکر آریایی

است بر خلاف فکر سامی و گویند بین افکار صوفیه و بعضی از تعلیمات هندی قرابت

است ممکن است این فکر در زمان ساسانیان از هندوستان به ایران سرایت کرده و

بعد بلباس اسلام در آمده است.

واژه ها

یقین <i>yayin</i>	-qat'iy ishonch
پشم <i>pašm</i>	-jun, yung
پشمینه پوش <i>pašminepuš</i>	-yungli mato kiygan odam, darvesh
جامه <i>jāme</i>	- kiyim
گونه <i>gune</i>	- tur

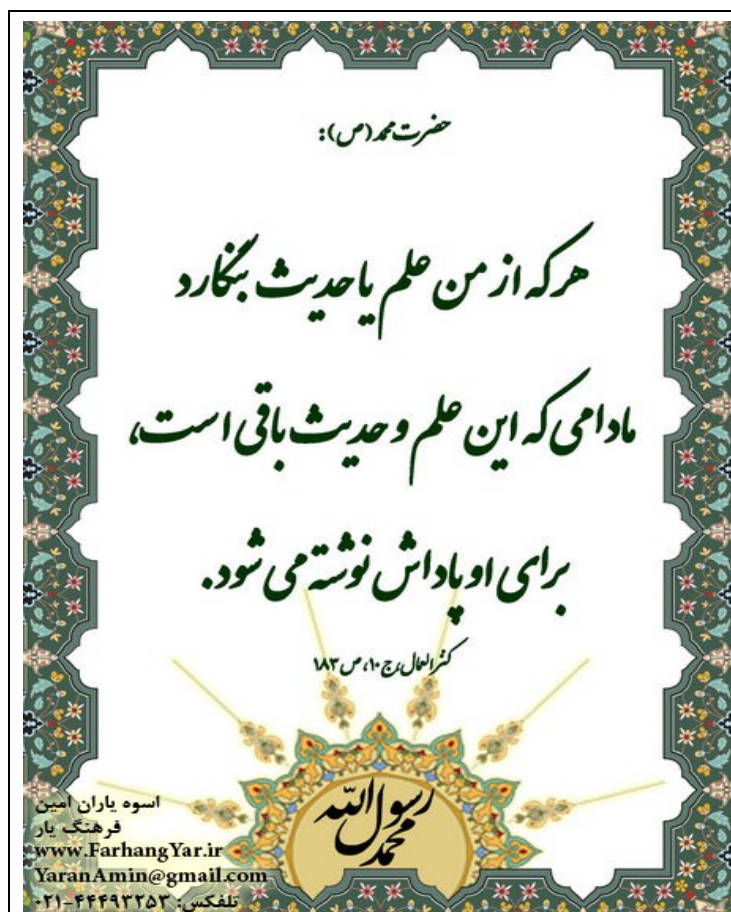
محسوب شدن	<i>mahsub šodan</i>	– hisoblanmoq
قرون	<i>γorun</i>	– asrlar
عقیده	<i>ayide</i>	– aqida, qoida
وحدت وجود	<i>vahdat-e vojud</i>	– panteizm (xudo bilan tabiat bir, deb qaraydigan diniy-falsafiy ta’limot)
ریاضت	<i>reyāzat</i>	– o‘z nafsini tiyish,
رائج گردیدن	<i>rāyej gardidan</i>	– iste’molga kirmoq, rivojlanmoq
احادیثی	<i>ahādesi</i>	– hodisalar
خصوص	<i>xosus</i>	– haqda, xusussida
نقل کردن	<i>naql kardan</i>	– aytib bermoq, naql qilmoq
متتبعین	<i>motatabeyin</i>	– tobeyinlar
آریایی	<i>ārāyi</i>	– oroyi
بر خلاف	<i>bar xelāf-e</i>	– ... ga qarshi
سامی	<i>sāmi</i>	– Somiy
گویند	<i>guyand</i>	– og‘zaki ijod
افکار	<i>afkār</i>	– fikr, dunyoqarash
صوفیه	<i>safaviye</i>	– safaviylar
قرباب	<i>γarābat</i>	– yaqinlik, qarindoshlik
سرایت کردن	<i>sarāyat kardan</i>	– tarqalimoq
ساسانیان	<i>sāsāniyān</i>	– sosoniylar

Ikkinchi mashg'ulot

LEKSIK IZOH

بدان *bedān* so'zi quyidagi birikmadan hosil bo'lgan: *be+ān* به + آن. Bu yerda *be* old ko'makchi va *ān* ko'rsatish olmoshi – ...unga ... -deb tarjima qilinadi. Uning *bedin* (بدین) varianti ham mavjud. Asosan, سبب (*bedin*) *bedān* (*bedin*) *sabab* birikmasi qo'llaniladi.

1-mashq. Matndan siniq ko'plik ishtirok etgan so'zlarni ajrating va ularning birlik shakllarini aniqlang.

حضرت محمد (ص):

هر که از من علم یا حدیث بنگرد مادامی که این علم و حدیث باقی است، برای او پاداش نوشته می شود.

Hazrat Mohammad (s):

[*har ke az man e'lm yā hadis benegarad, mādāmi ke in e'lm va hadis bāyi ast, barā-ye u pādāsh navešte mišavad*].

Hazrat Muhammad (s.a.v.): Ma'nosi:

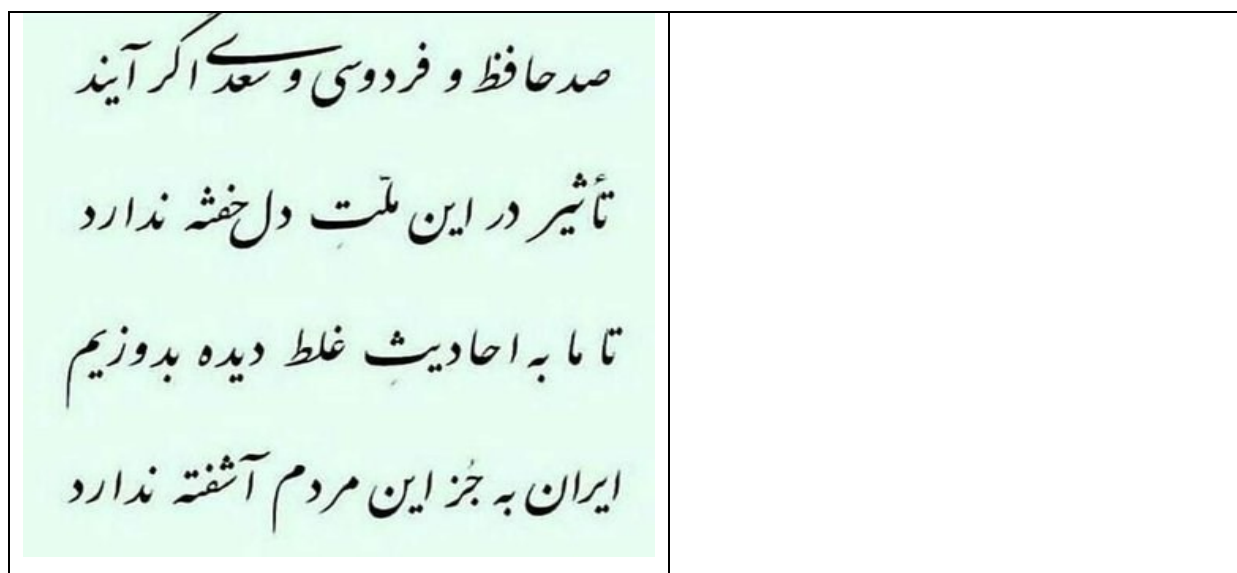
Kimki mendan bir ilm ya hadis keltirsa va bu ilm-u hadis boqiy bo'lib yashasa, uning (o'sha inson) uchun savob yoziladi.

(Hadisi Sharifdan).

2-mashq. Berilgan so'zlardan foydalanib matnni to'ldiring.

در ادبیات فارسی . . . شده پوشیدن جامه . . . یک گونه علامت	یک - وحدت وجود -
دهد. در قرون اولیه . . . این لباس را شعر خود کردند. . .	فکر - اسلام - بدان
مخصوصاً از چه راه در ایران رائج گردیده جای بحث است.	پشمین - اشاره
گروهی دیگر بر این عقیده اند که تصوف . . . آریایی است.	

3-mashq. Berilgan xatni o'qing va yozilishiga diqqat qiling, bo'sh katakka transliteratsiya va tarjimasini yozing.

4-mashq. Maqollardagi harakat nomini bildiruvchi otlarning qaysi fe'ldan yasalganini aniqlang va ularni yodlang.

۱) هنر از دانش و دانش از خوانش.

(۲) دانش کلید کنجاست.

(۳) هرکه کوشش می کند به مقصد خود می رسد.

(۴) توانا بود هرکه دانا بود.

ز دانش دل پیر برنا بود.

(۵) حساب به دینار بخشش به خروار.

5-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Soʻfiylik “suf” (“yung”, “jun”) soʻzidan olingan boʻlib, adabiyotda shu nom bilan ataladi.

Soʻfiylar jun matodan kiyim kiyib yuradilar.

Soʻfiylar tarki dunyo qilgan holatda yashab oʻtadilar va ahdatul vujud aqidasi-ga asoslanadilar.

Tasavvufning islom olamiga, ayniqsa, Eronga qanday kirib kelgani va rivojlangani borasida baxslar mavjud.

Ba'zi kishilar Qur'oni Karimdan misol (oyat) keltirib, tasavvufni islom dini bilan bog'laydilar.

Ayrimlar tasavvuf Oroyilar bilan bog'liqligini ta'kidlaydilar.

Aksariyat kishilar bu ta'limotni sostoniyalar davridan boshlanib, Hindiston orqali Eronga kirib kelgan, degan fikrdalar.

Uchinchi va to'rtinchi mashg'ulotlar

6-mashq. Birikmalarning tarjimasini yozib chiqing.

بمعنى پشمينه پوش	
پوشیدن جامه پشمین	
عقیده تصوف	
جای بحث است	
گروهی دیگر	
بر خلاف فکر سامی	
بین افکار صوفیه	

بعضی از تعلیمات هندی	
لباس اسلام	

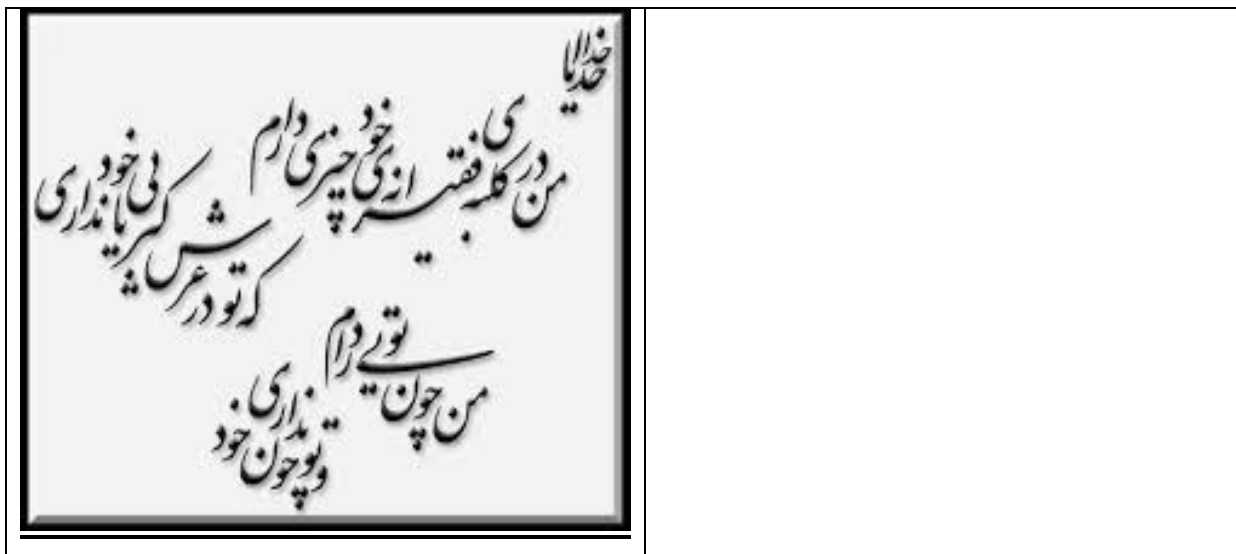
7-mashq. Berilgan xatni o'qing va yozilishiga diqqat qiling, bo'sh katakka transliteratsiya va tarjimasini yozing.

8-mashq. Savollarga javob bering.

- ۱) کلمه صوف برای چه استفاده می شود؟
- ۲) موافق هستید که این واژه اول در ادبیت فارسی نوشته شد؟
- ۳) به رایج گردیدن واژه تصوف را توضیح بدهید.
- ۴) تصوف چه روابطی با اسلام دارد؟

9-mashq. Berilgan xatni o‘qing va yozilishiga diqqat qiling, bo‘sh katakka transliteratsiya va tarjimasini yozing.

O‘N TO‘RTINChI DARS

Birinchi mashg‘ulot

طاق بستان کجاست؟

طاق بستان یکی از جاذبه های تاریخی قرار گرفته در دل کرمانشاه بوده و در

شمال غربی این شهر و در غرب ایران واقع شده و مجموعه ای از سنگ

تراشیده ها و کتیبه های سنگی

دوره ساسانیان است. این

مکان یکی از بهترین جاذبه های

استان کرمانشاه بوده که شهرت جهانی دارد.

ساخت این مجموعه در قرن سوم میلادی صورت گرفته و رویدادهای نظیر

تاج گذاری خسرو پرویز، تاج گذاری شاپور دوم و سوم و تاج گذاری اردشیر

دوم را شاهد بوده است. در

مجموعه طاق بستان کتیبه هانی به خط

پهلوی وجود داشته و نقوشی همچون

نواختن موسیقی با آلاتی نظیر چنگ و مراسم شکار که از توسط سوارکاران بر

روی آنها مشاهده می شود.

پادشاهان ساسانی برای تراشیدن تندیس های خود اطراف تخت

جمشید را برگزیده بودند، اما در زمان اردشیر دوم و پادشاهان پس از او، طاق

بستان که در جاده ابریشم واقع شده و از طبیعتی سرسبز و چشمه هانی پر آب

برخوردار بوده، برای این کار انتخاب شد. همچنین در کنار در ورودی طاق

حکاک‌های بی‌بی از مراسم بزم و شادی نظیر فرشتگان بالدار، درخت زندگی،

مجالس شکارگراز، شکار مرغان و ماهیان در مرداب و نقش‌های فیل و اسب

و قایق به چشم می‌خورد.

واژه‌ها

طاق	<i>tāγ</i>	toq, peshtoq
تراشیده	<i>tarāšide</i>	toshdan yo‘nilgan
کتیبه‌های سنگی	<i>katibehā-ye sangi</i>	toshyozmalar
نظیر	<i>nazir</i>	o‘xshash
تاج‌گذاری	<i>tājgozāri</i>	toj kiydirish
نقوشی	<i>noquši</i>	naqshlik
نواختن	<i>navāxtan</i>	o‘ynamoq, chalmoq
آلاتی	<i>ālāti</i>	musiqa asbobi
چنگ	<i>čang</i>	chang (musiqa asbobi)
شکارگر	<i>šekārgar</i>	ovchi

تندیس	<i>tandis</i>	haykal, mujassama
جاده ابریشم	<i>jāde-ye abrešom</i>	ipak yo‘li
انتخاب شدن	<i>entexob šodan</i>	tanlanmoq
حکاکی	<i>hakkaki</i>	o‘ymakorlik, toshlarga ishlov berish
بزم	<i>bazm</i>	bazm, kechki bayram
فرشتگان بالدار	<i>fereštegān-e bāldār</i>	qanotli farishtalar
گراز	<i>gorāz</i>	yovvoyi cho‘chqa
مرداب	<i>mordāb</i>	ko‘l, ko‘lmak

Ikkinchi mashg‘ulot

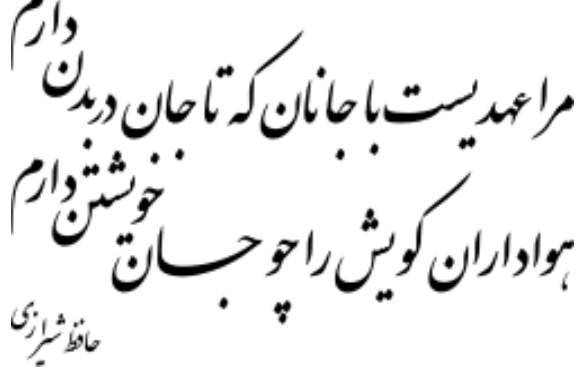
1-mashq. Berilgan so‘zlardan foydalanib matnni to‘ldiring.

<p>... یکی از بهترین جاذبه های ... بوده که شهرت جهانی دارد. ساخت این مجموعه در ... صورت گرفته و رویدادهای نظیر تاج گذاری ...، تاج گذاری ... و تاجداری ... را شاهد بوده است. در مجموعه طاق بستان ... وجود داشته و نقوشی همچون نواختن موسیقی با آلاتی نظیر چنگ و مراسم شکار گراز توسط سوارکاران ... مشاهده می شود.</p>	<p>- خسرو پرویز - استان کرمانشاه - کتیبه هایی به خط پهلوی - اردشیر دوم - قرن سوم میلادی - شاپور دوم و سوم - طاق بستان - بر روی آنها</p>
--	---

2-mashq. Berilgan birikmalarning tarjimasini matndan toping va tarjimasini yozib chiqing.

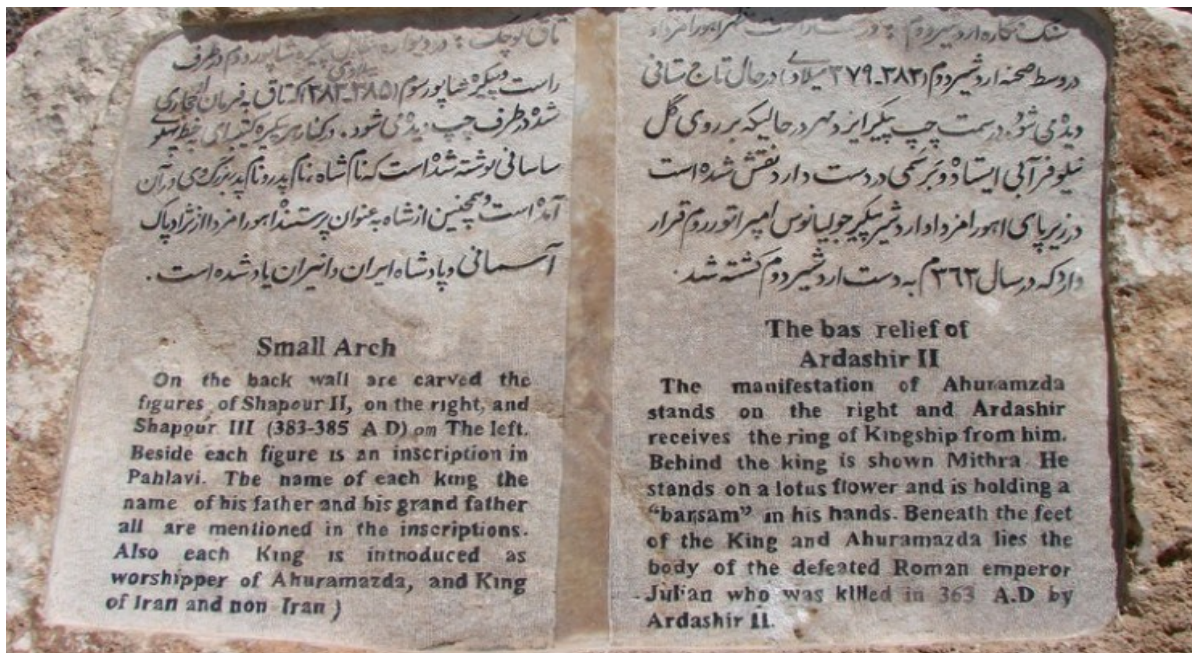
جاذبه های تاریخی	
در دل کرمانشاه	
مجموعه ای از سنگ تراشیده	
کتیبه های سنگی	
دوره ساسانیان	
جاذبه های استان کرمانشاه	
شهرت جهانی	
ساخت این مجموعه	
نظیر تاج گذاری خسرو پرویز	
تاج گذاری شاپور	
تاجداری اردشیر دوم	
مجموعه طاق بستان	
برای تراشیدن تندیس	
تخت جمشید	

3-mashq. Berilgan xatni o'qing va yozilishiga diqqat qiling, bo'sh katakka transliteratsiya va tarjimasini yozing.

	
---	--

Uchinchi va to'rtinchi mashg'ulotlar

4-mashq. Matnni o'qishga harakat qiling va tarjima qiling.

5-mashq. Savollarga javob bering.

(۱) طاق بستان چیست؟

(۲) طاق بستان را کجایمی توان دید؟

(۳) طاق بستان کدام مجسمه ای است؟

(۴) کدام طاق بستان شهرت جهانی داشت؟

(۵) قرن های طاق بستان را بشمارید.

٦) نام تاجداران را برید که علاقمند طاقستان بودند.

٧) خطی که به طاقهایستان نوشته شد نام برید.

6-mashq. Tarjima qiling.

Bog' peshtoqi Kermonshohning diqqatga sazovor joyidir.

Bog' peshtoqi Eronning g'arbida, Kermonshohning shimoli-g'arbida joylashgan bo'lib, toshdan ishlangan.

Bu majmuaning toshyozmalari sosoniylar davriga oid bo'lib, dunyoga mashhurdir.

Bu majmuaning qurilishi Xusrav Parvizning davriga to'g'ri keladi.

Qurilishi Ardasherining hukmronligi davriga to'g'ri keluvchi bu majmuaning peshtoqidagi yozuvlar pahlaviy tilidadir.

Sosoniylar o'zlarining haykallarini o'rnatish uchun ma'qul joy sifatida Taxt-e Jamshidni tanlaganlar.

Ammo keyinchalik, ipak yo‘lida hamda suv bo‘yida joylashgani uchun bog‘ peshtoqiga yaqin joylarni tanlaganlar.

Bog‘ peshtoqida qanotli farishtalar, ot, fil, yovvoyi cho‘chqalarning ovlanishidan lavhalar keltirilgan.

7-mashq. Tarjima qiling.

چند مکان جذاب برای ماجاجویی در ایران

برج خاموشان

دخمه ای دیدنی در ۱۵ کیلومتری جنوب شرقی یزد که بر بلندای کوهی رسوبی و کم ارتفاع به نام کوه دخمه قرار دارد.

قنات کیش

کارینز کیش بیش از ۲۵۰۰ سال قدمت دارد و سقف آن با صدف ها و مرجان هایی که ۲۷۰ تا ۵۷۰ میلیون سال عمر دارند پوشیده شده است.

روستای صخره ای کندوان

روستایی قدیمی در آذربایجان با شکل و شمایلی عجیب که هنوز هم مردمانی

عزیز در آن زندگی میکنند.

کال جنی

دره ای قدیمی و وهم انگیز در طبرس با هزاران دره باریک تودرتو که

بومی ها به آن کال جنی میگویند.

تنگ رغن

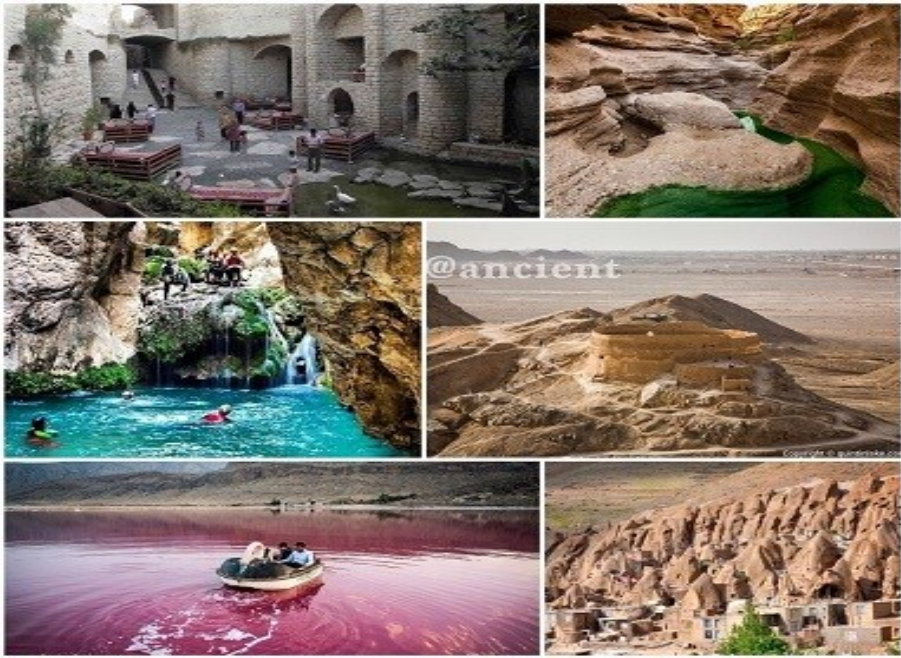
تنگ رغن یکی از زیباترین طبیعت های شهر داراب در استان فارس است

که هیجان طبیعت گیری را به معنای واقعی در آن می توانید احساس کنید.

دریاچه مهارلو

این دریاچه صورتی رنگ در ۱۵ کیلومتری جنوب شیراز قرار گرفته

است. صورتی بودن آب این دریاچه، به دلیل وجود نوعی جلبک در آن است.

Forscha-o‘zbekcha lug‘at

آشكانيان	<i>aškāniyān</i>	– arshaxiyalar
نجات دادن	<i>nejād dādan</i>	– qutqarmoq, humoyalamoq
جنگیده	<i>jangide</i>	– jangchi
مانع	<i>māne’</i>	– mone’
ممالک	<i>mamolek</i>	– mamlakatlar (مملکت so‘zining ko‘pligi)
گردیده	<i>gardide</i>	–
باز کردن	<i>bāz kardan</i>	– ochmoq
از این حیث	<i>az in hiys</i>	– shu jihatdan
مقدر	<i>moytader</i>	– kuchli
ایالات	<i>eyālat</i>	– viloyatlar (ایالت viloyat so‘zining ko‘pligi)
ترکیبی	<i>tarkibi</i>	– murakkab, bir necha tarkibli
آئین	<i>āyin</i>	– qoida, tartib
پرستش	<i>parasteš</i>	– sig‘inish, ibodat qilish
ارباب	<i>arbāb</i>	– 1) رب “Xudo”ning ko‘pligi; 2) xo‘jayin
تجارت	<i>tajāreb</i>	– tajribalar
عظیمی	<i>azimi</i>	– buyuk, katta
مال التجاره	<i>māl ol-tejāre</i>	– tovar, tijorat mollari
فنیفیة	<i>finifiye</i>	– Finikiya
حمل شدن	<i>haml šodan</i>	– tashilmoq, olib o‘tilmoq

صاحب	<i>sāheb</i>	– sohib, xo‘jayin
صادرات	<i>sāderāt</i>	– eksport
ضابط	<i>zābet</i>	– zobit
ضد	<i>zed-e</i>	– ziddi, aksi
ضربه	<i>zarbe</i>	– zarba
ظاهر	<i>zāher</i>	– tashqi ko‘rinish
ظاهراً	<i>zāheran</i>	– zohiran
ظلم	<i>zolm</i>	– zulm
الاغ	<i>olāyz</i>	– uloq, eshshak
ملا	<i>mollā</i>	– Mulla (Nasriddin)
همسايه	<i>hamsāye</i>	– qo‘shni
گناه	<i>gonāh</i>	– gunoh
طويله	<i>tavile</i>	– molxona, otxona
زن	<i>zan</i>	– ayol, xotin
حياط	<i>hayāt</i>	– hovli
بديهه	<i>badihe</i>	– yangilik
شیرازی	<i>Širāzi</i>	– sherozlik
خال	<i>Xāl</i>	– xol
هندو	<i>Hendu</i>	– qora
بخشیدن	<i>baxšidan</i>	– bag‘ishlamoq
فاتح	<i>fāteh</i>	– g‘olib, fath qilgan kishi, fotih
طلبیدن	<i>talbidan</i>	– chaqirmoq, taklif qilmoq
بار	<i>bār</i>	– saroy qabuli

خندیدن	<i>xandidan</i>	– kulmoq
بخشیدن	<i>baxšidan</i>	– bag‘ishlamoq
یقین	<i>yayin</i>	–qat’iy ishonch
پشم	<i>pašm</i>	–jun, yung
پوش پشمینه	<i>pašminepuš</i>	–yungli mato kiygan odam, darvesh
جامه	<i>jāme</i>	– kiyim
گونه	<i>gune</i>	– tur
محسوب شدن	<i>mahsub šodan</i>	– hisoblanmoq
قرون	<i>yorun</i>	– asrlar
عقیده	<i>ayide</i>	– aqida, qoida
وحدت وجود	<i>vahdat-e vojud</i>	– panteizm (xudo bilan tabiat bir, deb qaraydigan diniy- falsafiy ta’limot)
ریاضت	<i>reyāzat</i>	– o‘z nafsini tiyish,
رائج گردیدن	<i>rāyej gardidan</i>	– iste’molga kirmoq, rivojlanmoq
احادیثی	<i>ahādesi</i>	–hodisalar
خصوص	<i>xosus</i>	– haqda, xusussida
نقل کردن	<i>naql kardan</i>	– aytib bermoq, naql qilmoq
متتبعین	<i>motatabeyin</i>	–tobeyinlar
آریایی	<i>ārāyi</i>	– oroyi
بر خلاف	<i>bar xelāf-e</i>	– ... ga qarshi
سامی	<i>sāmi</i>	– Somiy
گویند	<i>guyand</i>	– og‘zaki ijod
افکار	<i>afkār</i>	– fikr, dunyoqarash

صوفیه	<i>safaviye</i>	– safaviylar
قرباب	<i>γarābat</i>	– yaqinlik, qarindoshlik
سرایت کردن	<i>sarāyat kardan</i>	– tarqalimoq
ساسانیان	<i>sāsāniyān</i>	– sosoniylar
طاق	<i>tāγ</i>	toq, peshtoq
تراشیده	<i>tarāšide</i>	toshdan yo‘nilgan
کتیبه های سنگی	<i>katibehā-ye sangi</i>	toshyozmalar
نظیر	<i>nazir</i>	o‘xshash
تاج گذاری	<i>tājgozāri</i>	toj kiydirish
نقوشی	<i>noquši</i>	naqshlik
نواختن	<i>navāxtan</i>	o‘ynamoq, chalmoq
آلاتی	<i>ālāti</i>	musiqa asbobi
چنگ	<i>čang</i>	chang (musiqa asbobi)
شکار گر	<i>šekārgar</i>	ovchi
تندیس	<i>tandis</i>	haykal, mujassama
جاده ابریشم	<i>jāde-ye abrešom</i>	ipak yo‘li
انتخاب شدن	<i>entexob šodan</i>	tanlanmoq
حکاکی	<i>hakkaki</i>	o‘ymakorlik, toshlarga ishlov berish
بزم	<i>bazm</i>	bazm, kechki bayram
فرشتگان بالدار	<i>fereštegān-e bāldār</i>	qanotli farishtalar
گراز	<i>gorāz</i>	yovvoyi cho‘chqa
مرداب	<i>mordāb</i>	ko‘l, ko‘lmak
تیموریان	<i>timuriyān</i>	temuriylar

تسلط یافتن	<i>tasallot yāftan</i>	boshqaruvni qo‘lga kiritmoq
صفوی	<i>safavi</i>	safaviy
دشمنان داخلی	<i>došmanān-e doxeli</i>	ichki dushmanlar
دشمنان خارجی	<i>došmanān-e xāreji</i>	tashqi dushman
شکست دادن	<i>shekast dādan</i>	zarba bermoq
عظمت رساندن	<i>azamat rasāndan</i>	yuksaltirmoq
روابط سیاسی	<i>ravābet-e siyāsi</i>	siyosiy aloqalar
ایل	<i>il</i>	qabila
ضعیف شدن	<i>zaif šodan</i>	zayiflashmoq
زندیه	<i>zendiye</i>	Zandiya (Eronda (Shiroz) XVIII asrda hukm surgan silsila nomi)
حکومت کردن	<i>hokumat kardan</i>	hukmronlik qilmoq
نفوذ کردن	<i>nofuz kardan</i>	hukmronlik qilmoq
وقایع	<i>vayāiye</i>	voqealar
انقلاب مشروطه	<i>enṣelāb-e mašrute</i>	konstitutsiya inqilobi
استبدادی	<i>estebdādi</i>	istibdod, zulum
روی دادن	<i>ruy dādan</i>	ro‘y bermoq, sodir bo‘lmoq
تبدیل گردیدن	<i>tabdil gardidan</i>	o‘zgartirmoq, almashtirmoq
سقوط کردن	<i>soṣut kardan</i>	qulamoq
اقوام	<i>ayvām–</i>	qavmlar
نژاد	<i>nežād–</i>	urug‘, qabila
کنونی	<i>konuni–</i>	hozirgi
مهاجرت کردن	<i>mohājerāt</i>	boshqa shaharga ko‘chib
	<i>kardan–</i>	o‘tmoq

ماد	<i>mād-</i>	mod
هخامنشی	<i>haxāmaneši-</i>	ahamoni
اشکانی	<i>aškāni-</i>	arshaxiy
ساسانی	<i>sāsāni-</i>	sosoni
به شمار رفتن	<i>be šomār raftan-</i>	hisoblanmoq
موطن	<i>mowten-</i>	vatan, ona yurt
فلات	<i>felāt-</i>	dasht, cho‘l
اقامت گزیدن	<i>eyāmat gozidan-</i>	ko‘chib borib, o‘rnashmoq
منتشر گشتن	<i>montašer gaštan-</i>	tarqalmoq, yoyilmoq
گله داری	<i>galedāri-</i>	chorvachilik
فلاحت	<i>falāhat-</i>	qishloq xo‘jaligi
عرصه	<i>arse-</i>	chegara, er maydoni
تاخت و تاز	<i>tāxt-u tāz-</i>	istelo‘
هخامنشی	<i>haxāmaneši-</i>	Ahamoni
ایالت	<i>eyālat-</i>	provinsiya, viloyat
خاصه	<i>xāsse-</i>	alohida, xos
عیلام	<i>ilām-</i>	elam (podshohlik)
منقسم	<i>monyasem-</i>	taqsimlangan, bo‘lingan
زراعت پیشه	<i>zerāatpiše-</i>	dehqonchilik
صحرا نشین	<i>sahrā nešin-</i>	ko‘chmanchi
پادشاهان بومی	<i>pādšāhān-e bumi-</i>	mahalliy podshohlar
طوایف	<i>tavāyef-</i>	qadimda qabila
پازارگاد	<i>pāsārgād-</i>	pasargad (qabila nomi)
عیلام	<i>eylām-</i>	elam (qadimgi davlat)

کتیبه ها	<i>katibehā-</i>	qadimgi yozuvlar
حروف میخی	<i>horuf-e mixi</i>	mixxat yozuvlari
تسلط یافتن	<i>tasallot yāftan</i>	– hukmronlik qilmoq
موجب ...	<i>moujeb-e ...</i>	–...ga muvofiq
تحرره گردیدن	<i>tajrobe</i>	–tajribaga asoslanmoq
	<i>gardidan</i>	
بر گزیدن	<i>bar gozidan</i>	–tanlamoq
به دست یافتن	<i>be dast yāftan</i>	–qo‘lga kiritmoq
سیستان	<i>Seyistān</i>	–Seyiston
ماوراءالنهر	<i>Movaraun-nahr</i>	–Movaraunnahr
نظام	<i>nezām</i>	–qoida, tartib
امنیت	<i>amniyat</i>	–tinchlik, xavfsizlik
قیام	<i>qiyom</i>	–qo‘zg‘olon, isyon
مازیار	<i>Māzyār</i>	–Mozyor (<i>ism</i>)
رخ دادن	<i>rax dādan</i>	–yuz bermoq, bo‘lib o‘tmoq
توجه داشتن	<i>tavajjoh dāstan</i>	–e‘tiborga molik, diqqatli tomoni
فردی	<i>fardi</i>	–bir o‘zi
علاقه	<i>alāye</i>	–qiziqish
به سرعت	<i>be sor‘at</i>	–tezda, tezlik bilan
طب	<i>teb(b)</i>	–tib, tibbiyot
پیشرفت کردن	<i>pišraft kardan</i>	–rivojlanmoq
به تدریج	<i>be tadrij</i>	–asta-sekin
درست کردن	<i>dorost kardan</i>	–to‘g‘rilamoq, yaratmoq
تازه	<i>tāze</i>	–yangi

نگاه داشتن	<i>negāh dāštan</i>	–asramoq, saqlamoq
سخت	<i>saxt</i>	–og‘ir, qattiq
درمان کردن	<i>darmān kardan</i>	–davolamoq
رایگان	<i>rāyegān</i>	–tekin, bepul
ریاضی	<i>riyāzi</i>	–matematika
نجوم	<i>nojum</i>	–astronomiya
علوم زمان	<i>olum-e zamān</i>	–davr ilmlari
در گذشتن	<i>dar gozaštan</i>	–olamdan o‘tmoq
آرامگاه	<i>ārāmgāh</i>	–qabr
دل باختگی داشتن	<i>del bāxtegi</i>	–chuqur mehr qo‘ymoq
پسوند	<i>pasvand</i>	–qo‘shimcha
گرد	<i>gard</i>	–aylana
دشت گرد	<i>daštgard</i>	–Dashtgard
سوسون گرد	<i>susangard</i>	– Susangard
لاسگرد	<i>lāsgard</i>	– Losgard
بروگرد	<i>borugard</i>	– Borugard
دارابگرد	<i>dārābgard</i>	– Dorobgard
فیروزگرد	<i>firuzgard</i>	– Firuzgard
بختاگرد	<i>baxtāgard</i>	– Baxtogard
گوهرگرد	<i>gavhargard</i>	– Gavhargard
مسائل	<i>masā‘el</i>	–masalalar
تقویم	<i>taqvim</i>	–taqvim, calendar
برخورد کردن	<i>barxord kardan</i>	–uchrashmoq, to‘qnashmoq
حداقل	<i>had(d)-e aql</i>	–kam miqdorda
فلکی	<i>falaki</i>	–astronomiya

آشنا بودن	<i>āšnā budan</i>	–tanish bo‘lmoq	
باستان	<i>bāstān</i>	–qadim	
تنظیم کردن	<i>tanzim kardan</i>	–tashkillashtirmoq,	tartibga
		solmoq	
در نطایج	<i>dar natāyej</i>	–natijada	
علمی	<i>e’lmi</i>	–ilmiy	
دقیق	<i>dayiγ</i>	–aniq	
شناختن	<i>šenāxtan</i>	–tanimoq	
خورشید	<i>xoršid</i>	–quyosh	
نوع	<i>nav’</i>	–tur, nav	
اهورایی	<i>ahurāyi</i>	–ahuraviy	
میتراایی	<i>mitrāyi</i>	–mitraviy	
مادی	<i>mādi</i>	–mideya(ga) oid	
زرتشتی	<i>zartošti</i>	–zardushtiy	
پدید آمدن	<i>padid āmadan</i>	–yuzaga kelmoq,	paydo
		bo‘lmoq	
کره زمین	<i>korre-ye zamin</i>	–kurrayi zamin	
محاسبه کردن	<i>mohāsebe</i>	–hisob-kitob qilmoq	
	<i>kardan</i>		
پیمودن	<i>peymudan</i>	–o‘lchamoq, hisoblamoq	
نهادن	<i>nehādan</i>	–qo‘ymoq	
تورفان	<i>turfān</i>	–turfon (ism)	
کاشغر	<i>kāšγar</i>	–Koshg‘ar	
فرغانه	<i>farγane</i>	–Farg‘ona	
ابریشم	<i>abrišom</i>	–ipak	
فرهنگی	<i>farhangi</i>	–madaniy	

تبادل	<i>tabādel</i>	–almashinish, almashtirish
هند	<i>hend</i>	–Hinidston
چین	<i>čin</i>	–Xitoy
گسترش دادن	<i>gostareš dādan</i>	–kengaymoq, rivojlanmoq
اسامی	<i>asāmi</i>	–ismlar
موش	<i>muš</i>	–sichqon
گاو	<i>gāv</i>	–sigir
پانگ	<i>palang</i>	–yo‘lbars
خرگوش	<i>xargush</i>	–quyon
نهنگ	<i>nahang</i>	–baliq
مار	<i>mār</i>	–ilon
اسب	<i>asb</i>	–ot
گوسفند	<i>gusfand</i>	–qo‘y
میمون	<i>meymun</i>	–maymun
مرغ	<i>mory</i>	–tovuq
سگ	<i>sag</i>	–it
خوک	<i>xuk</i>	–to‘ng‘iz
مانند	<i>monand-e</i>	–...kabi
چهارشنبه سوری	<i>čahāršanbe suri</i>	–chorshanba suri (navro‘z bayramidan oldingi oxirgi chorshanba)
سیزده بدر	<i>sizdah bedar</i>	– sizdah bedar (navro‘z bayramining 13-kuni)
جشن مهرگان	<i>jašn-e mehrgān</i>	–mehrjon, kecha va kunduz baravarligi
جشن سده	<i>jašn-e sade</i>	–qadimgi Eron bayramlaridan

		biri
باستانی	<i>bāstāni</i>	–qadimgi
محسوب شدن	<i>mahsub šodan</i>	–hisoblanmoq
رابط	<i>rabbet</i>	–aloqa
برگزار شدن	<i>bargozār šodan</i>	–o‘tkazilmoq, nishonlanmoq
مطابق	<i>motābeq</i>	–o‘xshash
معمولا	<i>ma‘mulan</i>	–odatda
ادامه داشتن	<i>edāme dāštan</i>	–davom etmoq
تعطیلات رسمی	<i>ta‘tilāt-e rasmi</i>	–rasmiy dam olish kuni
در طی	<i>dar tey-ye</i>	–davomida, mobaynida
دید و بازدید کردن	<i>did-o-bāzdid</i>	–ziyosat qilmoq
	<i>kardan</i>	
آجیل	<i>ājil</i>	–ojil, holvasimon shirinlik
صرف کردن	<i>sarf kardan</i>	–tanovul qilmoq, yemoq, ishlatmoq
خانه تکانی کردن	<i>xānetekāni</i>	–uy tozalamoq
	<i>kardan</i>	
فرش	<i>farš</i>	–gilam, palos
تکاندن	<i>Tekāndan</i>	–qoqmoq
تمیز کردن	<i>tamiz kardan</i>	–tozalamoq
بشقاب	<i>bošyāb</i>	–tarelka
گندم	<i>gandom</i>	–bug‘doy
عدس	<i>Adas</i>	–yasmuq, chechevitsa
سبز کردن	<i>sabz kardan</i>	–ko‘kartirmoq
آماده کردن	<i>āmāde kardan</i>	–tayyorlamoq
حتما	<i>xatman</i>	–albatta

تحويل <i>tahvil</i>	–o‘zgarish, yangilanish, kirib kelish
سفره <i>sofre</i>	–dasturxon
شروع شدن <i>šorou šodan</i>	–boshlanmoq
سنجد <i>senjed</i>	–jiyda
سماق <i>samoq</i>	–sumoq (ovqatga qo‘shiladigan ziravor)
سرکه <i>Serke</i>	–sirka
سکه <i>sake</i>	–tanga
سیر <i>sir</i>	–sarimsoq
سمنو <i>samanu</i>	–sumalak
گلاب <i>golāb</i>	–gulob (shirin suv)
تخم مرغ <i>toxm-e mory</i>	–tovuq tuxumi
آب پز <i>ob-paz</i>	–suvda pishirilgan
مذهبی <i>mazhabi</i>	–diniy
عید غدیر <i>eyd-e yadr</i>	–g‘adir hayiti (Alining Muhammad payg‘ambar s.a.v.ning davomchisi etib tayinlangani munosabati bilan o‘tkaziladigan bayram)
عید قربان <i>eyd-e yorbān</i>	–qurbon hayiti
عید فطر <i>eyd-e fatr</i>	–ramazon hayiti
تصرف کردن <i>tasarrof kardan</i>	–qo‘lga kiritmoq, ishg‘ol qilmoq
حدود <i>hodud</i>	–atrofida, yaqinida
تسلط یافتن <i>tasallot yāftan</i>	–hukmronlik qilmoq

غلام	<i>γolām</i>	–g‘ulom, ishchi
اقوام	<i>ayvām</i>	–qavmlar
نژاد	<i>nežād</i>	–qabila
دربار	<i>darbār</i>	–saroy
امپراطور	<i>empirātur</i>	–imperator
کشته شدن	<i>kešte šodan</i>	–tarqalmoq (asl ma’nosi: ekilmoq)

MUNDARIJA

SO‘Z BOSHI

BIRINChI DARS. YOZUV

IKKINChI DARS

UChINChI DARS

پیدایش تقویم در ایران

TO‘RTINChI DARS

جشن های ملی ایرانیان

BEShINChI DARS

تاریخ ایران

OLTINChI DARS

تاریخ ایران (ادامه)

YETTINChI DARS

سلطنت مادها

SAKKIZINChI DARS

سلسله هخامنشی

TO‘QQIZINChI DARS

آشکانیان

O‘NINChI DARS

طاهریان

O‘N BIRINChI DARS

ابو علی ابن سینا

O‘N IKKINChI DARS

بدیهه حافظ شیرازی

O‘N UChINChI DARS

تصوف

O‘N TO‘RTINChI DARS

طاق بستان کجاست؟

Forscha-o‘zbekcha lug‘at

ОГЛАВЛЕНИЕ

Предисловие

Урок № 1. ПИСЬМО.

Урок № 2.

Урок № 3.

پیدایش تقویم در ایران

Урок № 4.

جشن های ملی ایرانیان

Урок № 5.

تاریخ ایران

Урок № 6.

تاریخ ایران (ادامه)

Урок № 7.

سلطنت مادها

Урок № 8.

سلسله هخامنشی

Урок № 9.

آشکانیان

Урок № 10.

طاهریان

Урок № 11.

ابو علی ابن سینا

Урок № 12.

بدیهه حافظ شیرازی

Урок № 13.

تصوف

Урок № 14.

طاق بستان کجاست؟

Словарь